

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

**MEDZINÁRODNOPRÁVNA OCHRANA ŽIVOTNÉHO
PROSTREDIA POČAS OZBROJENÉHO KONFLIKTU**

Diplomová práca

2024

Bc. Réka Kosárová

MEDZINÁRODNOPRÁVNÁ OCHRANA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA POČAS OZBROJENÉHO KONFLIKTU

Diplomová práca

Študijný program: Právo

Študijný odbor: 30. právo

Školiace pracovisko: Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov,

Školiteľ: doc. Mgr. Liudmyla Golovko, PhD.

Bratislava 2024

Bc. Réka Kosárová

Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Bc. Réka Kosárová
Študijný program: právo (Jednoodborové štúdium, magisterský II. st., denná forma)
Študijný odbor: právo
Typ záverečnej práce: diplomová
Jazyk záverečnej práce: slovenský
Sekundárny jazyk: anglický
Názov: Medzinárodnoprávna ochrana životného prostredia počas ozbrojeného konfliktu
International legal protection of the environment during armed conflict
Anotácia: Cieľom práce je poskytnúť prehľad o právnej úprave ochrany životného prostredia počas ozbrojeného konfliktu na medzinárodnej úrovni a identifikovať prípadné výzvy, možné nedostatky, zhodnotiť existujúce, či plánovane regulácie a ponúknuť prípadné vlastné úvahy a návrhy právnych úprav. Študent v práci aplikuje štandardné metódy teoretického právneho výskumu, ako je analýza, syntéza, indukcia, dedukcia a hermeneutické metódy.
Vedúci: doc. Mgr. Liudmyla Golovko, PhD.
Katedra: PraF.KMPMV - Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov
PraF/vedúci katedry-ústavu: doc. JUDr. Peter Lysina, PhD.
Dátum zadania: 22.09.2022
Dátum schválenia: 09.11.2022 doc. JUDr. Peter Lysina, PhD.
vedúci katedry

študent

---

vedúci práce

POĎAKOVANIE

Touto cestou by som chcela poďakovať môjej školiteľke

doc. Mgr. Liudmyle Golovko, PhD

za pomoc a cenné rady pri vypracovaní tejto práce.

Bc. Réka Kosárová

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Čestne vyhlasujem, že predkladanú záverečnú prácu som vypracovala samostatne pod vedením školiteľky doc. Mgr. Liudmyly Golovko, PhD. s použitím uvedenej odbornej literatúry.

Som si vedomá zákonných dôsledkov v prípade, že hore uvedené údaje nie sú pravdivé.

Bc. Réka Kosárová

ABSTRAKT

KOSÁROVÁ, Réka: Medzinárodnoprávna ochrana životného prostredia počas ozbrojeného konfliktu. [Diplomová práca]. Univerzita Komenského v Bratislave. Právnická fakulta, Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov. Vedúci práce doc. Mgr. Liudmyla Golovko, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: magister. Bratislava, PraFUK, 2024. s. 73

Cieľom práce je poskytnúť prehľad o právnej úprave ochrany životného prostredia počas ozbrojeného konfliktu na medzinárodnej úrovni a identifikovať prípadné výzvy, či nedostatky, zhodnotiť existujúce, či plánovane regulácie a ponúknuť prípadné vlastné úvahy do budúcnosti. Študent v práci aplikuje štandardné metódy teoretického právneho výskumu, ako je analýza, syntéza, indukcia, dedukcia a hermeneutické metódy. Práca obsahuje analýzu podľa medzinárodného práva ozbrojeného konfliktu a medzinárodného práva životného prostredia. V tretej časti sa zameriame na analýzu medzinárodnoprávnej úpravy zodpovednosti štátu za porušenie povinnosti ochrany životného prostredia počas ozbrojených konfliktov a na povinnosť kompenzácie škôd vzniknutých v dôsledku poškodenia životného prostredia počas ozbrojeného konfliktu. Na základe vykonanej analýzy možno konštatovať, že súčasný stav ochrany životného prostredia podľa medzinárodného práva ozbrojených konfliktov je nedostatočný. Existujúce normy sú zastarané a neschopné adekvátne reagovať na aktuálne výzvy a hrozby. Za najvýznamnejší problém v tomto kontexte považovaná výnimka z ochrany životného prostredia v prípadoch vojenskej nevyhnutnosti a chýbajúci kontrolný orgán, ktorý zodpovedá za dodržiavanie povinnosti. Ochrana podľa medzinárodného práva životného prostredia je obsiahnutá vo viacerých právnych dokumentov, ktoré obsahujú aj obyčajové právo. Výsledkom Komisie OSN pre medzinárodné právo je súhrn najdôležitejších zásad ochrany životného prostredia pred, počas a po skončení ozbrojeného konfliktu. Tento návrh zásad z roku 2019 je významným pokrokom v tejto oblasti. Problematická je jeho nezáväzná podoba, avšak na druhej strane veľa z tých zásad je záväzných aj z pohľadu obyčajového práva. Poškodenie životného prostredia patrí medzi vojnové zločiny.

Kľúčové slová:

vojna, ochrana životného prostredia, poškodenie životného prostredia, medzinárodný trestný čin, ozbrojený konflikt

ABSTRACT

KOSÁROVÁ, Réka: International environmental protection during armed conflict. [Master thesis]. Comenius University in Bratislava. Faculty of Law, Department of International Law and International Relations. Doc. Mgr. Liudmyla Golovko, PhD. Degree of professional qualification: master. Bratislava, PraFUK, 2024. p. 73

The aim of the thesis is to provide an overview of the legal regulation of environmental protection during armed conflict at the international level and to identify possible challenges or shortcomings, to assess existing or planned regulations and to offer possible future considerations of its own. In the thesis, the student applies standard methods of theoretical legal research such as analysis, synthesis, induction, deduction and hermeneutical methods. The thesis includes analysis under the international law of armed conflict and international environmental law. In the third part, we focus on the analysis of international liability of state for breach of the duty to protect the environment during armed conflict and the obligation to compensate for damage caused by environmental damage during armed conflict. Based on the analysis conducted, it can be concluded that the current state of environmental protection under the international law of armed conflict is inadequate. The existing norms are outdated and incapable of adequately responding to current challenges and threats. The most significant problems in this context were considered to be the exemption from environmental protection in cases of military necessity and the lack of a controlling authority responsible for compliance. Protection under international environmental law is contained in a number of legal instruments, which include customary law. The United Nations Commission on International Law has resulted in a set of core principles for the protection of the environment before, during and after armed conflict. This 2019 draft of the Principles is a significant advance in this area. Its non-binding form is problematic, but on the other hand, many of the principles are also binding from a customary law perspective. Environmental damage is among the war crimes.

Keywords:

war, environmental protection, environmental damage, international crime, armed conflict

PREDHOVOR

Predmetom tejto práce je analýza právnych noriem medzinárodného práva v oblasti ochrany životného prostredia počas ozbrojeného konfliktu. Cieľom práce je posúdiť súčasný stav medzinárodnoprávnej úpravy ochrany životného prostredia v kontexte ozbrojených konfliktov a identifikovať prípadné nedostatky a medzery v tejto oblasti. Práca sa zaoberá analýzou podľa noriem medzinárodného práva ozbrojeného konfliktu a podľa noriem medzinárodného práva životného prostredia. Vypuknutie vojny medzi Ruskou federáciou a Ukrajinou vyvoláva množstvo otázok s neistými odpoveďami. Problematika ochrany životného prostredia a klimatických zmien, ktorá je každodennou výzvou, sa v kontexte prebiehajúcej vojny stáva ešte naliehavejšou. Tematike ochrany životného prostredia počas ozbrojených konfliktov a zodpovednosti za environmentálne škody sa venuje len malá pozornosť, nakoľko primárnym objektom ochrany v takýchto situáciách je ľudský život. V duchu noriem medzinárodného práva ozbrojeného konfliktu práca obsahuje analýzu Petrohradskej deklarácie o zákaze výbušných striel malého kalibru, Dohovoru o zákaze vojenského alebo akéhokoľvek iného nepriateľského použitia prostriedkov meniacich životné prostredie, Dodatkového protokolu k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov (Protokol I), Dohovoru na ochranu kultúrnych statkov za ozbrojeného konfliktu, Protokolu o zákaze používať vo vojne dusivé, otravné alebo podobné plyny a bakteriologické prostriedky, Dohovoru o zákaze vývoja, výroby a hromadenia zásob bakteriologických (biologických) a toxínových zbraní a o ich zničení a San Remo Manuálu o medzinárodnom práve uplatniteľnom na ozbrojené konflikty na mori. V duchu noriem medzinárodného práva životného prostredia obsahuje analýzu multilaterálnych dohôd ako napr. Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, Svetovej charty prírody, Dohovoru o mokradiach majúcich medzinárodný význam predovšetkým ako biotopy vodného vtáctva, analýzu prameňov „*soft law*“ a Návrhu princípov ochrany životného prostredia vo vzťahu k ozbrojeným konfliktom. Práca je určená študentom, ľuďom a odborníkom v oblasti práva, ktorí sa chcú dozvedieť viac o medzinárodnej ochrane životného prostredia počas ozbrojeného konfliktu. Študent v práci aplikuje štandardné metódy teoretického právneho výskumu, ako je analýza, syntéza, indukcia, dedukcia a hermeneutické metódy.

Obsah

Úvod	11
1 Ochrana životného prostredia podľa noriem medzinárodného práva ozbrojeného konfliktu.....	13
1.1 Medzinárodnoprávna ochrana životného prostredia pred Ženevskými dohovormi z roku 1949.....	13
1.2 Ochrana životného prostredia podľa Protokolu o zákaze používať vo vojne dusivé, otravné alebo podobné plyny a bakteriologické prostriedky	14
1.3 Medzinárodnoprávna ochrana životného prostredia po druhej svetovej vojne.....	16
1.4 Ochrana životného prostredia podľa Dohovoru na ochranu kultúrnych statkov za ozbrojeného konfliktu.....	23
1.5 Ochrana životného prostredia podľa Dohovoru o zákaze vývoja, výroby a hromadenia zásob bakteriologických (biologických) a toxínových zbraní a o ich zničení.....	29
1.6 Ochrana životného prostredia podľa San Remo Manuálu o medzinárodnom práve uplatniteľnom na ozbrojené konflikty na mori	31
2 Ochrana životného prostredia podľa noriem medzinárodného práva životného prostredia	32
2.1 Aplikovanie multilaterálnych enviromentálnych dohôd počas ozbrojeného konfliktu	32
2.2 Ochrana životného prostredia medzinárodným obyčajovým právom životného prostredia a nástrojmi „soft-law“	37
2.3 Ochrana životného prostredia podľa Návrhu zásad ochrany životného prostredia vo vzťahu k ozbrojeným konfliktom.....	39
3 Zodpovednosť za porušenie medzinárodného práva životného prostredia počas ozbrojeného konfliktu	47
3.1 Medzinárodnoprávna úprava zodpovednosti štátov podľa Návrhu článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne konanie.....	47
3.2 Medzinárodnoprávna úprava zodpovednosti jednotlivca podľa Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu	48
3.3 Povinnosť kompenzácie	52
3.4 Poškodenie životného prostredia počas vojny na Ukrajine a zodpovednosť Ruskej federácie	55
Záver.....	61
Zoznam použitej literatúry	64

Zoznam skratiek

BWC	The Biological Weapons Convention
č.	číslo
čl.	článok
ELI	Environmental Law Institute
ENMOD	Convention on the Prohibition of Military or Any Hostile Use of Environmental Modification Techniques
ILC	International Law Commission
napr.	napríklad
ods.	odsek
OSN	Organizácia Spojených národov
UNEA	United Nations Environment Assembly
WHO	World Health Organisation

Úvod

V čase ozbrojených konfliktov sa prioritná pozornosť obvykle sústreďuje na ochranu ľudských životov a zdravia, pričom ochrana životného prostredia ustupuje do úzadia. Avšak znečistenie vody, pôdy a ovzdušia má značný vplyv na zdravie a životy ľudí tak počas konfliktu, ako aj po jeho skončení. Prvým medzinárodným dohovorom, ktorý sa zaoberal ochranou životného prostredia v kontexte ozbrojených konfliktov, bola Petrohradská deklarácia o zákaze výbušných striel malého kalibru z roku 1868. Hlavným cieľom deklarácie nebola priamo ochrana životného prostredia, ale zákaz používania zbraní, ktoré spôsobujú zbytočné utrpenie.

K druhému významnému posunu v oblasti ochrany životného prostredia v kontexte ozbrojených konfliktov došlo po druhej svetovej vojne. Hlavným problémom v tejto oblasti však nebola absencia pravidiel, ale skôr nedostatočná regulácia donucovacích mechanizmov a kontrolných nástrojov. Ďalším problémom je, že regulácia ochrany životného prostredia sa podlieha zásady vojenskej nevyhnutnosti, pričom táto zásada môže byť zneužitá. Za problematiku možno taktiež považovať skutočnosť, že niektoré multilaterálne dohody zamerané na ochranu životného prostredia nie sú aplikovateľné v čase ozbrojených konfliktov. Obsahujú také ustanovenia, ktoré vylúčia ich aplikáciu v prípade ochrany životného prostredia počas ozbrojeného konfliktu.

Hoci medzinárodné obyčajové právo životného prostredia, ako aj multilaterálne dohody sú záväzné, môžu existovať rozdiely v ich uplatňovaní počas ozbrojeného konfliktu. Tento rozdiel čiastočne vyplýva z ťažkostí pri určovaní, či konkrétne opatrenie je medzinárodným obyčajovým právom a aký je jeho presný právny rozsah pôsobnosti. Určitú podporu pre tento argument možno odvodiť z tzv. Martensovej klauzuly, ktorá dopĺňa medzery v práve.

S rozvojom technológií a s blížiacim sa rokom 2000 sa postupne posilňovalo povedomie o ochrane životného prostredia, a to aj v kontexte ozbrojených konfliktov. Od 90. rokov 20. storočia dochádza k pozoruhodnému posunu v tradičnom chápaní vzájomnej vylúčenosti vojnového a mierového práva. Súčasné prístupy tieto dve oblasti práva čoraz viac prelínajú a v rôznej miere aplikujú medzinárodné právo platné v čase mieru aj v kontexte ozbrojených konfliktov. Tento vývoj je zdokumentovaný v práci Komisie OSN pre medzinárodné právo. V roku 2004 Valné zhromaždenie OSN schválilo návrh Komisie pre medzinárodné právo o

začlenení problematiky vplyvu ozbrojených konfliktov na zmluvy do jej dlhodobého programu. Komisia OSN v roku 2013 zaradila do programu právo životného prostredia pod názvom „*Ochrana životného prostredia vo vzťahu k ozbrojeným konfliktom*“ v spojitosti s „*Návrhom zásad o ochrane životného prostredia vo vzťahu k ozbrojeným konfliktom*“, ktorý prijalo Valné zhromaždenie OSN v rámci prvého čítania na svojom zasadnutí v roku 2019. Tento dokument obsahuje 28 princípov.

Cieľom tejto práce je preto analyzovať relevantné dohovory a právne normy upravujúce danú oblasť a vyvodiť závery o rozsahu a dostatočnosti ochrany životného prostredia v kontexte ozbrojených konfliktov. Práca je rozdelená do troch kapitol.

Prvá časť obsahuje analýzu medzinárodnoprávnej ochrany životného prostredia podľa noriem medzinárodného práva ozbrojeného konfliktu, presne analýzu Petrohradskej deklarácie o zákaze výbušných striel malého kalibru, Dohovoru o zákaze vojenského alebo akéhokoľvek iného nepriateľského použitia prostriedkov meniacich životné prostredie, Dodatkového protokolu k Ženevským konvenciam z 12. augusta 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov (Protokol I), Dohovoru na ochranu kultúrnych statkov za ozbrojeného konfliktu, Protokolu o zákaze používať vo vojne dusivé, otravné alebo podobné plyny a bakteriologické prostriedky, Dohovoru o zákaze vývoja, výroby a hromadenia zásob bakteriologických (biologických) a toxínových zbraní a o ich zničení a San Remo Manuálo o medzinárodnom práve uplatniteľnom na ozbrojené konflikty na mori.

Druhá časť obsahuje analýzu medzinárodnoprávnej ochrany podľa noriem medzinárodného práva životného prostredia podľa multilaterálnych dohôd, konkrétne Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, Dohovoru o mokradiach majúcich medzinárodný význam predovšetkým ako biotopy vodného vtáctva a analýzu prameňov „*soft law*“, vrátane Návrhu princípov ochrany životného prostredia vo vzťahu k ozbrojeným konfliktom.

Tretia časť obsahuje analýzu medzinárodnoprávnej úpravy zodpovednosti štátu za poškodenie životného prostredia počas ozbrojeného konfliktu, konkrétne aj zodpovednosť Ruskej Federácie za poškodenie životného prostredia počas vojny proti Ukrajine a povinnosť kompenzácie.

1 Ochrana životného prostredia podľa noriem medzinárodného práva ozbrojeného konfliktu

1.1 Medzinárodnoprávna ochrana životného prostredia pred Ženevskými dohovormi z roku 1949

V najkomplexnejšom chápaní zahŕňa životné prostredie súhrn všetkých prvkov, ktoré priamo, či nepriamo ovplyvňujú existenciu a životné podmienky človeka. Patria sem voda, vzduch, pôda, rastlinstvo a živočíšstvo. Pojem „*životné prostredie*“ sa označuje ako komplexný systém vzájomne prepojených prvkov, ktoré vytvárajú rámec a podmienky pre život človeka.¹

Ochrana životného prostredia v duchu ozbrojeného konfliktu už bola upravená v roku 1868 Petrohradskou deklaráciou o zákaze výbušných striel malého kalibru (ďalej len „*Petrohradská deklarácia*“). Petrohradská deklarácia síce explicitne nestanovila povinnosť ochrany životného prostredia v kontexte vojenských aktivít, avšak jej cieľom nebolo len oslabenie ozbrojených síl nepriateľa. Hlavným zámerom deklarácie bolo zakázať používanie zbraní, projektív a materiálov, ktoré spôsobujú zbytočné utrpenie.² Toto pravidlo bolo následne implementované do Dohovoru o zákonoch a obyčajoch pozemnej vojny z roku 1907.³ Predmetný dohovor sa zameriava na reguláciu podmienok nepriateľských akcií, zakázaných prostriedkov a metód vedenia vojny. Zároveň obsahuje normy slúžiace na ochranu rôznych kategórií osôb v čase vojny, ako sú vojnoví zajatci a obyvatelia okupovaných území.⁴ Článok 23 dohovoru explicitne zakazuje používanie jedu a jedovatých zbraní, ako aj zbraní, striel a materiálov, ktoré sú určené na spôsobenie zbytočného utrpenia.⁵ Ďalej je v čl. 24 upravená ochrana nechránených miest, dedín, obydľí alebo budov. Článok 27 stanovuje ochranu pre nasledovné objekty: historické alebo umelecké pamiatky spolu s miestami ako nemocnice

---

¹ LARSSON, M.-L. *Legal definitions of the environment and of environmental damage*. Stockholm Institute for Scandinavian Law. 1999, p. 156.

² SCHINDLER, D., TOMAN, J., *Declaration Renouncing the Use, In Time of War, Of Explosive Projectiles under 400 Grammes Weight*. In: *The Laws of Armed Conflicts*. Brill Nijhoff, 2004. p. 91-93.

³ JANKUV, J. *Enviromentalizácia medzinárodného práva verejného a jej vplyv na právo Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky*. Praha: Leges, 2021, s. 246

⁴ ONDŘEJ, J. *Význam Haagské mírové konference z roku 1899 pro vývoj práva ozbrojených konfliktů. Mezinárodní vztahy*, 2000, p. 31

⁵ LEVIE, H. S. *1907 HAGUE CONVENTION IV WITH RESPECT TO THE LAWS AND CUSTOMS OF WAR ON LAND (WITH ANNEXED REGULATIONS)*(18 October 1907). *International Law Studies*, 1979, čl. 23 pís. a) a e)

a miesta, ktoré nie sú využívané na vojenské účely alebo naposledy aj budovy slúžiacich k bohoslužbám.⁶

Základným nedostatkom daného dohovoru bola jeho podmienená záväznosť, ktorá nadobudla účinnosť len v prípade podpísania všetkými nepriateľskými stranami. Táto myšlienka vyplýva z článku 2 Dohovoru, ktorý znie nasledovne: „*Ustanovenia dohovoru uvedených v článku 1 a tohto dohovoru sú účinné len medzi zmluvnými stranami, a len vtedy, ak sú zmluvnými stranami všetky bojujúce strany*“. Tento problém bol vyriešený neskôr v rozhodnutí Norimberského tribunálu, kedy bola potvrdená všeobecná záväznosť obyčajových pravidiel⁷ stanovených aj v tomto Dohovore.⁸

Z nášho pohľadu regulácia ochrany životného prostredia v danej dobe síce nedosahovala optimálnu úroveň, avšak predstavovala značný posun vpred. Tento dohovor sa stal základom pre nasledujúce snahy kodifikácie, najmä po druhej svetovej vojne.

1.2 Ochrana životného prostredia podľa Protokolu o zákaze používať vo vojne dusivé, otravné alebo podobné plyny a bakteriologické prostriedky

Protokol o zákaze používať vo vojne dusivé, otravné alebo podobné plyny a bakteriologické prostriedky je Ženevský protokol z roku 1925 (ďalej len „*Ženevský protokol*“), ktorý bol formálne ratifikovaný alebo je inak záväzný pre osemdesiatštyri štátov, vrátane všetkých hlavných vojenských a priemyselných štátov sveta, okrem Spojených štátov a Japonska. Ženevský protokol zakazuje dve veci. Po a) zakazuje „*použitie dusivých, jedovatých alebo iných plynov vo vojne a všetkých podobných kvapalín, materiálov alebo zariadenia*“ a po b) zakazuje „*používanie bakteriologických metód vedenia vojny*“. To znamená, že nezakazuje výrobu, nadobúdanie alebo skladovanie týchto zbraní, ani sa nevzťahuje na ich použitie na iné účely ako „*vo vojne*“. To znamená okrem iného, že testovanie týchto zbraní nie je zakázané Ženevským protokolom a to isté platí pre výrobu zariadení schopných ich rozptýliť.⁹

---

⁶ HOBZA, A. *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva*. 1931.

⁷ Rozhodnutie Norimberského tribunálu z 1. okt. 1946 dostupné na: <https://www.legal-tools.org/doc/45f18e/pdf/>

⁸ HOBZA, A. *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva*. 1931.

⁹ BAXTER, R. R.; BUERGENTHAL, T. *Legal aspects of the Geneva Protocol of 1925*. American Journal of International Law, 1970, p. 855.

Tento dohovor bol prijatý kvôli nepriaznivých následkov používania chemických zbraní USA vo Vietname a Laose. Hlavným cieľom dohovoru je upevniť zákaz používania prostriedkov vojny, ktoré hromadne zničia a poškodzujú životné prostredie.¹⁰ Tieto metódy v súčasnosti zahŕňajú nielen baktérie, ale aj iné biologické látky, ako sú vírusy alebo „*rickettsie*“. Rickettsie sú rôznorodou skupinou baktérií, ktoré sa nachádzajú v kliešťoch, všiach, blchách, roztočoch a cicavcoch. Títo pôvodcovia zoonóz spôsobujú infekcie, ktoré sa v krvi šíria do mnohých orgánov.¹¹ Niektoré biologické látky v čase prijatia Ženevského protokolu neboli známe.¹²

Ženevský protokol ustanovuje zákaz používania jedovatých plynov a všetkých podobných kvapalín, materiálov alebo zariadení. Problematicky možno vnímať celkový rozsah zákazu, ktorý v anglickom jazyku znie „*or other gases*“, po slovensky „*alebo iné plyny*“, pričom ďalej nie je vysvetlené, čo presne toto slovné spojenie zahŕňa. Vo francúzskom texte sa vyskytuje slovo „*similaires*“, čo znamená „*podobné*“. Použitie označenia „*similaires*“ vo francúzskom texte bolo diskutabilné a bolo vykladané tak, že rozsah zákazu podľa protokolu sa obmedzuje len na chemické látky, ktoré majú škodlivé následky podobné následkom dusivých alebo jedovatých plynov. Z uvedených dôvodov preto napokon chemické zbrane ako slzotvorný plyn alebo herbicidy nespádajú pod zákaz protokolu.¹³

Podľa nášho názoru Ženevský protokol je veľmi všeobecný a kvôli tomu je možné interpretovať ho zužujúcim, ako aj rozširujúcim spôsobom. Predmetný dokument prináša pozitívny krok v podobe zákazu použitia konkrétnych chemikálií, a to dusivých, otravných a podobných plynov, ako aj bakteriologických prostriedkov. Z hľadiska ochrany životného prostredia ide o významný posun vpred. Negatívnou stránkou Protokolu je, že sa zameriava výhradne na zákaz použitia týchto prostriedkov vo vojne. Nezahŕňa reguláciu ich používania v čase mieru, ani ich výrobu a testovanie. My si myslíme, že Ženevský protokol neposkytuje dostatočnú ochranu životného prostredia, čo sa potvrdilo počas druhej svetovej vojny.

---

¹⁰ JANKUV, J. *Enviromentalizácia medzinárodného práva verejného a jej vplyv na právo Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky*. Praha: Leges, 2021, s. 253.

¹¹ WALKER, D. H., et al. *Rickettsiae*. 1985., p. 1

¹² GOLDBLAT, J. *The biological weapons convention: An overview*. International Review of the Red Cross (1961-1997), 1997, p. 251.

¹³ BAXTER, R. R.; BUERGENTHAL, T. *Legal aspects of the Geneva Protocol of 1925*. American Journal of International Law, 1970, p. 857.

Podľa nášho názoru by sa mal tento protokol posilniť reguláciou týchto látok v čase mieru. Napríklad by sa malo obmedziť maximálne množstvo látok, ktoré sa môžu uchovávať výlučne na výskumné účely, ako aj podmienky skladovania a bezpečnostné opatrenia, ktoré musia dodržiavať inštitúcie, ktoré tieto látky skladujú.

Hoci Dohovor o zákaze vývoja, výroby a hromadenia zásob biologických a toxínových zbraní a o ich zničení a Ženevský protokol sú navzájom doplnujúce, neznamená to, že každá strana Dohovoru o zákaze vývoja, výroby a hromadenia zásob biologických a toxínových zbraní je stranou aj Ženevského protokolu. Podľa nášho názoru je potrebné doplniť Ženevský dohovor aj z tohto dôvodu.

1.3 Medzinárodnoprávna ochrana životného prostredia po druhej svetovej vojne

Diplomatická konferencia v Ženeve konala od 21. apríla do 12. augusta 1949 za účelom dojednaní medzinárodných dohôd na ochranu obetí vojny. Na konferencii boli dojednané tieto akty: Ženevský dohovor o zlepšení osudu ranených a nemocných príslušníkov ozbrojených síl v poli, Ženevský dohovor o zlepšení osudu ranených, nemocných a stroskotancov ozbrojených síl na mori, Ženevský dohovor o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami, Ženevský dohovor o ochrane civilných osôb za vojny. Tieto dohovory boli podpísané 12. augusta 1949.¹⁴ Analogicky k dohovorom predchádzajúcim Ženevskej konferencii, ani ich kľúčovým zámerom nebola ochrana životného prostredia, ale ochrana obetí vojny. Tieto dohovory neobsahovali explicitne zakotvenú ochranu životného prostredia. Ženevské dohovory z roku 1949 obsahujú obyčajové medzinárodné vojnové právo, ktoré už obsahovali predtým Petrohradská deklarácia a Dohovor o zákonoch a obyčajoch pozemnej vojny z roku 1907. Tieto však vtedy neboli vyhlásené a uznané za všeobecne záväzné.¹⁵

Začiatkom 70. rokov došlo k výrazným zmenám. Odborníci sa začali zaoberať ochranou životného prostredia na medzinárodnej úrovni a pokúsili sa napraviť nedostatky v ochrane obetí ozbrojených konfliktov. Tieto zmeny vyvolali udalosti ako environmentálne katastrofy, veľké

---

¹⁴ Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 65/1954 Zb. o Ženevských dohovoroch zo dňa 12. augusta 1949 na ochranu obetí vojny zo dňa 15. decembra 1954.

¹⁵ BAXTER, R. R. *The Geneva Conventions of 1949*. Naval War College Review, 1956, p. 60-61.

olejové úniky, emigráciu a vojnu vo Vietname a Palestíne. Týmito nevyriešenými otázkami sa zaoberali na konferenciách od roku 1974 až 1977, konkrétne to boli Konferencia Výboru pre ozbrojenie (Conference of the Committee on Disarmament) a Diplomatická konferencia o opätovnom potvrdení a rozvoji medzinárodného humanitárneho práva uplatniteľného v ozbrojených konfliktoch (Diplomatic Conference on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian Law).¹⁶

Dohovor o zákaze vojenského alebo akéhokoľvek iného nepriateľského použitia prostriedkov meniacich životné prostredie bol prijatý Valným Zhromaždením Organizácie Spojených národov (ďalej len „ENMOD“) a bol podpísaný 18. mája 1977 v Ženeve.¹⁷ Tento dohovor v článku 1 explicitne zakazuje „vojenské alebo akéhokoľvek iné nepriateľské použitie prostriedkov meniacich životné prostredie, ktoré majú rozsiahle, dlhodobé alebo vážne následky ako prostriedky ničenia, spôsobenia škody alebo ujmy ktorémukoľvek inému zmluvnému štátu“.¹⁸

V čl. 2 je definovaný pojem „*prostriedky meniace životné prostredie*“ ako všetky prostriedky vyvolávania zmien, zámerným riadením prírodných procesov, dynamiky, zloženia alebo štruktúry Zeme, včítane jej bioty, litosféry, hydrosféry, atmosféry alebo kozmického priestoru. Predmetný článok obsahuje značne dôležité aspekty. Medzi spomínané prostriedky patrí úmyselnosť konania, ktoré má za cieľ ovplyvniť prirodzené procesy, ako napríklad zemetrasenie, tornádo, zmenu klímy alebo ozónovej vrstvy. Bezpochyby sa tento dohovor vzťahuje na ozbrojené konflikty medzi zmluvnými stranami, avšak jeho aplikácia na situáciu, kedy zmluvný štát napadne nezmluvnú stranu, ostáva nejasná.¹⁹ Na druhej strane aj v prípadoch nejasnej aplikácie predmetného dohovoru, jeho princípy a zásady medzinárodného humanitárneho a environmentálneho práva si zachovávajú aplikovateľnosť z dôvodu všeobecnej záväznosti obyčajových pravidiel.

---

¹⁶ BOTHE, M., et al. *International law protecting the environment during armed conflict: gaps and opportunities*. International Review of the Red Cross, 2010, p. 571-572.

¹⁷ Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 77/1980 Zb. z 25. apríla 1980 o Dohovore o zákaze vojenského alebo akéhokoľvek iného nepriateľského použitia prostriedkov meniacich životné prostredie.

¹⁸ BOTHE, M., et al. *International law protecting the environment during armed conflict: gaps and opportunities*. International Review of the Red Cross, 2010, p. 572.

¹⁹ REYHANI, R. *Protection of the environment during armed conflict*. Mo. Env'tl. L. & Pol'y Rev., 2006, p. 324-326.

Valné zhromaždenie OSN v roku 1977 prijalo dva dodatkové protokoly: Dodatkový protokol k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov (Protokol I), (ďalej len „*Protokol I*“) a Dodatkový protokol k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí ozbrojených konfliktov nemajúcich medzinárodný charakter (Protokol II), (ďalej len „*Protokol II*“). Protokoly boli prijaté 8. júna 1977 v Ženeve.²⁰

Z hľadiska ochrany životného prostredia významnejším dokumentom je Protokol I. Ustanovenia Protokolu I tvoria podstatné doplnenie k ustanoveniam ENMOD, keďže priamo zakazujú poškodzovanie životného prostredia počas ozbrojeného konfliktu. Upravuje zákaz používania prostriedkov ekologickej vojny, ktoré by mohli spôsobiť rozsiahle, dlhodobé a vážne škody na životnom prostredí. Právna úprava sa nachádza hlavne v článku 35 ods. 3, ale s tým súvisí aj článok 55 ods. 1, ktorý dopĺňa článok 35. Táto úprava zakazuje aj také spôsoby, pri ktorých sa dá očakávať, že ohrozia zdravie ľudí, obyvateľstvo a životné prostredie. Konania uvedené v článku 55 nie sú kvalifikované ako vážne porušenie a nevyvolávajú individuálnu trestnú zodpovednosť podľa Protokolu I čl. 85.²¹

Článok 35 ods. 3 zakazuje „*používať spôsoby alebo prostriedky vedenia vojny, ktorých cieľom je spôsobiť alebo pri ktorých sa dá očakávať, že môžu spôsobiť rozsiahle, dlhodobé a vážne škody na životnom prostredí.*“. Právo strán na výber prostriedkov a metód vedenia vojny nie je absolútne a podlieha istým limitom. Jedným z týchto limitov je povinnosť strán zabezpečiť, aby prostriedky a metódy, ktoré používajú, nespôsobili škody na životnom prostredí.²² Článok 55 ods. 1 znie: „*Pri vedení vojenských akcií treba dbať na ochranu životného prostredia pred rozsiahlymi, dlhodobými a vážnymi škodami. Táto ochrana zahŕňa zákaz používania spôsobov alebo prostriedkov vedenia vojny, ktorých cieľom je spôsobiť také škody na životnom prostredí, alebo pri ktorých sa dá očakávať spôsobenie takých škôd, že tým ohrozia zdravie alebo prežitie obyvateľstva.*“ Tento článok je doplnený odsekom 2, ktorý útoky proti životnému prostrediu z dôvodov represálií zakazuje.

---

²⁰ Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 168/1991 Zb. o viazanosti Českej a Slovenskej Federatívnej republiky s Dodatkovými protokolmi I a II k Ženevským konferenciám

²¹ JANKUV, J. *Enviromentalizácia medzinárodného práva verejného a jej vplyv na právo Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky*. Praha: Leges, 2021, s. 247

²² MUTUMA, K. W. *The Protection of the Environment during Armed Conflict*. p. 61.

Protokol I je záväzný pre štáty, ktoré ho ratifikovali, tzv. zmluvné strany. V tomto kontexte je dôležité zaoberať sa otázkou, či sú pravidlá Protokolu I záväzné aj pre štáty, ktoré ho neratifikovali, tzv. nezmluvné strany. Okrem otázky záväznosti Protokolu I pre nezmluvné strany je dôležité zaoberať sa aj otázkou, či jeho pravidlá patria do medzinárodného obyčajového práva, a či sú vynútiteľné z dôvodu všeobecnej záväznosti. Súdna prax ukazuje, že tieto články sú súčasťou medzinárodného obyčajového práva. Napríklad Záverečná správa Výboru zriadeného na preskúmanie bombardovacej kampane NATO proti Juhoslovanskej zväzovej republike uviedla, že článok 55 Protokolu I „*môže ... reflektovať súčasné obyčajové právo*“.²³²⁴ Túto obyčajovú zásadu potvrdzuje aj Medzinárodný súdny dvor v poradnom stanovisku z 8. júla 1996 „*Zákonnosť hrozby alebo použitia jadrových zbraní*“.²⁵²⁶

Najväčší rozdiel medzi ENMOND a Protokolom I je taký, že podmienky zákazu podľa Protokolu I (konkrétne čl. 35 ods. 3) musia byť splnené kumulatívne a sú spojené spojkou „a“, kým ENMOD (konkrétne čl. I) sú spojené spojkou „alebo“.²⁷

Protokol I sa zameriava na životné prostredie bez ohľadu na požitú zbraň. Cieľom ENMOD je zabrániť nepriateľskému použitiu techník, ktoré modifikujú životné prostredie. To znamená, že Protokol I chráni životné prostredie ako „*obet'*“, ale ENMOD chráni pred environmentálnou manipuláciou, teda sa zaoberá životným prostredím ako „*zbraňou*“. Ani ENMOD, ani Protokol I neobsahoval definíciu pojmov „*rozsiahle, dlhodobé a vážne škody na životnom prostredí*“. Význam pojmov v ENMOD obsahoval Report Valného zhromaždenia OSN z Konferencií Výboru pre ozbrojenia (Conference of the Committee on Disarmament).²⁸ Pojem „*rozsiahle*“ sa vzťahoval na geografickú oblasť s rozlohou niekoľko stoviek kilometrov štvorcových, výraz „*dlhodobé*“ vyžadoval, aby účinok trval niekoľko mesiacov alebo počas

---

²³ REYHANI, R. *Protection of the environment during armed conflict*. Mo. Env'tl. L. & Pol'y Rev., 2006, p. 329.

²⁴ Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia, bod 15, dostupné na: <https://www.icty.org/en/press/final-report-prosecutor-committee-established-review-nato-bombing-campaign-against-federal>

²⁵ BENVENUTI, P. *The ICTY prosecutor and the review of the NATO bombing campaign against the Federal Republic of Yugoslavia*. European Journal of International Law, 2001, p. 509.

²⁶ UNITED NATIONS. *Summaries of judgments advisory opinions and orders of the international court of justice*. United Nations Publications, LEGALITY OF THE THREAT OR USE OF NUCLEAR WEAPONS Advisory Opinion of 8 July 1996, p. 96, 99, 102.

²⁷ BOTHE, M., et al. *International law protecting the environment during armed conflict: gaps and opportunities*. International Review of the Red Cross, 2010, p. 572.

²⁸ UNGA, Report of the Conference of the Committee on Disarmament, Volume I, G.A.O.R., 35th Sess., Supp. No. 27, U.N. Doc. A/31/27 (1976), p. 63

celej sezóny a pojem „závažný“ znamenal vážne alebo významné narušenie alebo poškodenie ľudského zdravia a života, prírodných a hospodárskych zdrojov alebo iných aktív. Protokol I doteraz neobsahuje definíciu pojmov „rozsiahle, dlhodobé a vážne škody na životnom prostredí“. Definície obsahujú hlavne komentáre, napr. Komentár od Medzinárodného výboru Červeného kríža, ktorý vykladá pojem „dlhodobé“ ako obdobie trvajúce minimálne 10 rokov a výraz „rozsiahle“ pravdepodobne znamená niekoľko stoviek kilometrov štvorcových.²⁹ Posledná, ale veľmi významná odlišnosť sa ukazuje v časovom úseku, teda kedy sú dohovory aplikovateľné. Protokol I je aplikovateľný len počas ozbrojeného konfliktu a ENMOD je uplatniteľný aj počas mieru.³⁰

Nadalej v článku 53 Protokolu I je upravená ochrana kultúrnych majetkov a miest pre konanie bohoslužieb. Kultúrne statky sú historické pamiatky, umelecké ciele, ktoré sú spolu s miestami pre konanie bohoslužieb kultúrnym alebo duchovným dedičstvom národov. Tento článok má veľmi významný a mimoriadny charakter, lebo nie je podriadený princípu vojenskej nevyhnutnosti. To znamená, že kultúrne statky nemožno napadnúť ani v prípade, ak to naliehavé vojenské účely umožňujú. V opačnom prípade je to kvalifikované ako závažné porušenie podľa čl. 85. V článku 54 Protokolu I sa nachádza právna úprava ochrany objektov, ktoré sú nevyhnutné na prežitie civilného obyvateľstva, napr. uložené zásoby potravín, poľnohospodárske plochy. V článku 56 Protokolu I sa nachádza ochrana stavieb a zariadení obsahujúcich nebezpečné sily, ktorými sú priehrady, atómové elektrárne a nádrže.³¹ Tento článok obsahuje určité výnimky, kedy sa na ne nevzťahuje osobitná ochrana. To platí v prípade, ak sa v týchto budovách vyrába elektrická energia pre pravidelnú, významnú a priamu podporu vojenských operácií, v prípade iných vojenských objektov umiestnených v týchto stavbách

---

²⁹ ICRC Database, Treaties, States Parties and Commentaries, Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977., Commentary of 01.01.1987, Article 35 - Basic rules, Dostupné na: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977>.

³⁰ UNGA, Report of the Conference of the Committee on Disarmament Volume II, (17 February–3 September 1976) 31st Sess., U.N. Doc. Supp. No. 27. A/31/27 (1976), p. 6-7, Dostupné na linke: <https://digitallibrary.un.org/record/697098?ln=en&v=pdf>

³¹ Čl. 53,54 Dodatkového protokolu k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 týkajúcich sa ochrany obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov (Protokol I)

alebo zariadeniach alebo v prípade priehrad alebo hrádzí, ak sa používajú na iné ako svoje normálne funkcie.³²

Domnievame sa, že podmienky v ENMOD z pohľadu ochrany životného prostredia boli upravené priaznivejšie a rozsiahlejšie ako v Protokole I nakoľko stačilo splniť aspoň jednu zo stanovených podmienok a už sa na to vzťahovala ochrana podľa ENMOD. Na druhej strane práve z toho dôvodu je Protokol I precíznejší a životným prostredím sa zaoberá ako „obeťou“. Protokol I sa javí ako efektívnejší nástroj ochrany životného prostredia v porovnaní s ENMOD.

Podľa nášho názoru nedostatkom Protokol I, že hoci zakazuje používanie zbraní spôsobujúcich nadmerné utrpenie alebo neprimerané škody, neposkytuje dostatočnú ochranu životného prostredia pred nepriamymi dopadmi útokov na vojenské ciele definovanými v článku 56. V tomto ohľade predstavuje najslabší bod protokolu z hľadiska ochrany životného prostredia. Ide o prípad úniku ropy, ak priamym cieľom je vojenský cieľ alebo znečistenie spôsobené útokmi na priemyselné zariadenia. Poškodenie týchto environmentálnych objektov by potom bolo len „vedľajšou škodou“, ktorá je prípustná len v nevyhnutnom rozsahu v akom nie je neprimeraná vo vzťahu ku konkrétnym a priamym vojenským útokom. S týmto súvisí aj priamy útok na vojenské ciele, kedy tiež poškodenie životného prostredia existuje tiež len ako „vedľajšia škoda“.³³

Vynútenie a kontrolné mechanizmy sú definované v čl. 90 Protokolu I. Hoci teda článok 90 priamo nezriaďuje medzinárodnú vyšetrovaciu komisiu, ale vytvára rámec na vyšetrovanie a prípadné vyvodenie zodpovednosti voči krajinám za závažné porušenia. Táto možnosť, ale nikdy nebola využitá z dôvodu nedostatočnej podpory zo zmluvných strán. Napriek tomu, že ani ENMOD neupravuje žiadne konkrétne nápravné mechanizmy, možným prostriedkom na riešenie sporov je podanie sťažnosti Bezpečnostnej rade OSN, ktorá následne môže prešetriť daný prípad.³⁴

---

³² Čl. 56 ods. 2 pís. a), b) a c) Dodatkového protokolu k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 týkajúcich sa ochrany obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov (Protokol I)

³³ BOTHE, M., et al. *International law protecting the environment during armed conflict: gaps and opportunities*. International Review of the Red Cross, 2010, p. 579.

³⁴ REYHANI, R. *Protection of the environment during armed conflict*. Mo. Env'tl. L. & Pol'y Rev., 2006, p. 335-336.

V článku 56, ktorý sa týka ochrany stavieb a zariadení obsahujúcich nebezpečné sily, ako sú priehrady, atómové elektrárne a nádrže, navrhujeme odstrániť odsek 2. Ten totiž definuje výnimky z tejto osobitnej ochrany. Vzhľadom na potenciálne katastrofické následky útoku na stavby a zariadenia obsahujúce nebezpečné sily, ako sú priehrady, atómové elektrárne a nádrže, by sme zásadu vojenskej nevyhnutnosti absolútne vylúčili, z dôvodu miery dopadu na ľudský život a ľudské zdravie, kedy škoda môže byť nenapraviteľná.

My by sme používali podobnú formuláciu ako v čl. 53 Protokolu I, ktorú by znela:

„Článok 56 Ochrana stavieb a zariadení obsahujúcich nebezpečné sily

1. Stavby alebo zariadenia obsahujúce nebezpečné sily, osobitne priehrady, hrádze a atómové elektrárne, nesmú byť predmetom útokov, aj keď sú vojenskými objektmi, pokiaľ taký útok môže spôsobiť uvoľnenie nebezpečných síl a viesť v dôsledku toho k vážnym stratám na civilnom obyvateľstve. Ostatné vojenské objekty umiestnené pri týchto stavbách alebo zariadeniach alebo v ich blízkosti nemôžu byť predmetom útoku, pokiaľ taký útok môže spôsobiť uvoľnenie nebezpečných síl z týchto stavieb alebo zariadení a viesť v dôsledku toho k vážnym stratám na civilnom obyvateľstve

2. Zakazuje sa:

a) vykonávať akékoľvek nepriateľské činy namierené proti stavieb a zariadení obsahujúce nebezpečné sily;

b) využívať také objekty na podporu vojenského úsilia;

c) urobiť také objekty predmetom represálii.“

Navrhujeme povinné zriadenie Medzinárodnej vyšetrovacej komisie podľa článku 90 Protokolu I. Táto komisia by mala zaujať funkciu stáleho orgánu. Jej úlohou by bolo kontrolovať dodržiavanie ustanovení Protokolu I. Zároveň by sme rozšírili jej právomoci o dohľad nad dodržiavaním povinností a vymáhanie náhrady škody vzniknutej v dôsledku porušenia Protokolu I. V takýchto prípadoch by mala Komisia oprávnenie vymáhať aj náhradu škody za poškodenie životného prostredia v súlade s článkami 35, 53, 55 a 56.

Ďalej navrhujeme spojku „a“ vymeniť na spojku „alebo“ v čl. 55 Protokole I. Tým by sa stanovila alternatívna podmienka namiesto kumulatívnej. To znamená, že na porušenie

ustanovení by stačilo splniť aspoň jednu z podmienok, čo je z pohľadu ochrany životného prostredia priaznivejšia. V tomto prípade by stačilo, aby spĺňali aspoň jednu z troch podmienok, ktoré sú: dlhodobé, rozsiahle a vážne poškodenie životného prostredia.

1.4 Ochrana životného prostredia podľa Dohovoru na ochranu kultúrnych statkov za ozbrojeného konfliktu

Ďalší významný dohovor je Dohovor na ochranu kultúrnych statkov za ozbrojeného konfliktu z roku 1954 (ďalej len „*Haagsky dohovor*“), ktorý bol prijatý 14. mája 1954 v Haagu.³⁵ Tento dohovor pomáha vo vývoji kodifikácie medzinárodného práva životného prostredia a stanovuje základné pravidlá ochrany kultúrnych hodnôt v čase vojny.³⁶ Vznik tohto dohovoru výrazne ovplyvnila aj Druhá svetová vojna. Ničenie a drancovanie kultúrneho majetku bolo spomínané v procese proti hlavným nacistickým vojnovým zločincom pred Medzinárodným vojenským tribunálom v Norimbergu a niektorí z obžalovaných boli tiež súdení a uznaní zodpovednými za činy tohto druhu. Napríklad Alfred Rosenberg, ktorý bol odsúdený za drancovanie kultúrneho majetku. Alfred Rosenberg zastával pozíciu vedúceho predstaviteľa rozsiahleho systému organizovaného dracovania verejného a súkromného majetku v okupovaných krajinách Európy. V súlade s povereniami Adolfa Hitlera od januára 1940 zriadil dve inštitúcie: „*Hohe Schule*“ a „*Einsatzstab Rosenberg*“. Tieto inštitúcie mali za úlohu drancovať múzeá a knižnice, konfiškovať umelecké diela, pokladnice, zbierky a majetok zo súkromných domov.³⁷

Haagsky dohovor bol doplnený Prvým protokolom z roku 1954 (ďalej len „*Prvý protokol*“). Hlavnou úlohou tohto protokolu je zákaz vývozu hnutel'ného majetku z okupovaného územia. Zároveň vyžaduje jeho návrat na územie, z ktorého bol vyvezený. Obsahuje aj zákaz zadržovania predmetov, ktoré sú premetom kultúrneho dedičstva počas vojnovnej reparácie. V roku 1999 bol doplnený Druhým protokolom (ďalej len „*Druhý*

---

³⁵ Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 94/1958 Zb. o Dohovore na ochranu kultúrnych statkov za ozbrojeného konfliktu a Protokole k nemu z 5. novembra 1958.

³⁶ JANKUV, J. *Environmentalizácia medzinárodného práva verejného a jej vplyv na právo Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky*. Praha: Leges, 2021, s. 249.

³⁷ INTERNATIONAL MILITARY TRIBUNAL. *The Trial of German Major War Criminals: Proceedings of the International Military Tribunal Sitting at Nuremberg, Germany*. HM Stationery Office, Judgment of 1 October 1946, p. 114.

protokol“), ktorý posilňuje ustanovenia dohovoru³⁸. Definuje aj tzv. „zvýšenú ochranu“ pre také kultúrne objekty, ktoré majú pre ľudstvo obzvlášť dôležitý význam. To znamená, že poškodenie kultúrneho dedičstva so zvýšenou ochranou patriacemu hociktorému národu je stratou pre celé ľudstvo.³⁹

Myšlienkové jadro tohto dohovoru pochádza z Dohovoru o zákonoch a obyčajoch pozemnej vojny z roku 1907, presne z čl. 56, ktorý znie: „*Akokoľvek zadržiavanie, úmyselné ničenie alebo porušovanie podobných inštitútov, historických pamiatok alebo umeleckých a vedeckých diel je zakázané a malo by byť predmetom súdneho konania.*“⁴⁰ Tento dohovor odstránil prípadné nedostatky Dohovoru o zákonoch a obyčajoch pozemnej vojny a zaviedol pojem „*kultúrny statok*“ s presnou definíciou. Haagsky dohovor určil aj medzinárodný symbol pre národy na ochranu kultúrneho majetku. Prítomnosť kultúrnych hodnôt má byť označená modrým a bielym štítom. Tento štít môže byť umiestnený ako znak na pamiatkach alebo vyvesený vo forme vlajky. Napokon Haagskym dohovorom sa vytvoril medzinárodný Zoznam kultúrnych hodnôt pod zvýšenou ochranou.⁴¹

Haagsky dohovor upravuje dva typy režimov - všeobecný a osobitný.⁴² Všeobecný režim je upravený v hlave I, kde sú predmety posudzované všeobecne ako kultúrne statky. Pojem „*kultúrne statky*“ je všeobecne vymedzený v čl. 1 ako statky hnutel'né i nehnuteľné, ktoré majú veľkú dôležitosť pre kultúrne dedičstvo národov, ktoré sú napr. architektonické stavby, umelecké, náboženské diela, ale aj knihy, vedecké zbierky, múzeá, knižnice a budovy, ktorých hlavným a skutočným určením je uchovanie a vystavovanie hnutel'ných kultúrnych statkov a nakoniec strediská zahŕňajúce značný počet kultúrnych statkov.⁴³

Podľa čl. 4 Haagskeho dohovoru štáty musia zabezpečiť ochranu aj počas mieru, podľa ktorého sa zmluvné strany zaväzujú šetriť kultúrne statky, ich nepoužívanie na vojenské účely.

---

³⁸ Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, Sekcia kultúrneho dedičstva a kultúry menšín, *Ochrana kultúrnych hodnôt počas ozbrojených konfliktov*. Dostupné na: <http://www.unesco.sk/ozbrojenykonflikt>

³⁹ JANKUV, J. *Environmentalizácia medzinárodného práva verejného a jej vplyv na právo Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky*. Praha: Leges, 2021, s. 249.

⁴⁰ HOBZA, A. *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva*. 1931.

⁴¹ KASTENBERG, J. E. *The legal regime for protecting cultural property during armed conflict*. AFL Rev., 1997, p. 291.

⁴² NAHLIK, S. E. *International law and the protection of cultural property in armed conflicts*. Hastings LJ, 1975, p. 1079.

⁴³ Čl. 1 pís. a), b) a c) Vyhlášky ministra zahraničných vecí č. 94/1958 Zb. o Dohovore na ochranu kultúrnych statkov za ozbrojeného konfliktu a Protokole k nemu z 5. novembra 1958.

Táto ochrana sa vzťahuje aj na ich okolie. Od záväzkov je ale možné sa odchýliť v prípade, ak vojenská nevyhnutnosť túto odchýlku naliehavo vyžaduje.⁴⁴

Šetrenie, ako už bolo spomenuté je definované v čl. 4 a znamená to, že zmluvné strany na území ostatných vysokých zmluvných strán, ako aj na vlastnom území zabezpečujú ochranu okolia kultúrnych statkov, aby nedošlo k ich ohrozeniu alebo zničeniu počas nepriateľských činov a ozbrojených konfliktov. Zmluvné strany sa ďalej zaväzujú podľa čl. 4 ods. 3 Haagskeho dohovoru zakázať každú formu vandalizmu voči kultúrnemu statku, ako napr. lúpenie alebo spreneverovanie. S týmto záväzkom súvisí aj povinnosť zastavenia rozkrádania. Ďalej v odseku 4 je vymedzená povinnosť neurobenia žiadnych odvetných opatrení voči statkom. V odseku 5 je vymedzená zodpovednosť za záväzky určené v tomto článku. Podľa tohto ustanovenie žiadna zmluvná strana sa nemôže oslobodiť s odôvodnením, že táto strana nevykonala zabezpečovacie opatrenia.⁴⁵

Ochrana kultúrnych hodnôt na okupovaných územiach sa riadi článkom 5. Článok 5 vyžaduje, aby okupačné sily umožnili „*príslušným orgánom*“ okupovaného územia zabezpečiť zachovanie a ochranu kultúrnych statkov. Za okolností, keď na okupovanom území chýbajú príslušné orgány, sú okupačné sily povinné pomáhať pri opravení poškodených miest a pamiatok.⁴⁶

Ďalej v článku 6 sa nachádza právna úprava označenia kultúrnych statkov. S týmto článkom súvisí aj článok 16, ktorý obsahuje aj poznávací znak kvôli ľahšiemu identifikovaniu konkrétneho kultúrneho statku.⁴⁷ V článku 7 je ustanovená povinnosť zmluvných strán, aby počas mieru ustanovili a pripravili konkrétny odborný personál, ktorý bude mať úlohu bdieť nad ochranou kultúrnych statkov, zabezpečovať spoluprácu s dotknutými civilnými úradmi a v dobe

---

⁴⁴ Čl. 4 ods. 1 a 2 Vyhlášky ministra zahraničných vecí č. 94/1958 Zb. o Dohovore na ochrana kultúrnych statkov za ozbrojeného konfliktu a Protokole k nemu z 5. novembra 1958.

⁴⁵ Čl. 4 ods. 3,4 a 5 Vyhlášky ministra zahraničných vecí č. 94/1958 Zb. o Dohovore na ochrana kultúrnych statkov za ozbrojeného konfliktu a Protokole k nemu z 5. novembra 1958.

⁴⁶ KASTENBERG, J. E. *The legal regime for protecting cultural property during armed conflict*. AFL Rev., 1997, p. 292.

⁴⁷ JANKUV, J. *Enviromentalizácia medzinárodného práva verejného a jej vplyv na právo Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky*. Praha: Leges, 2021, s. 251.

mieru zadefinovanie pokynov do ich poriadkov, ktoré zabezpečujú zachovávanie ustanovenia tohto Dohovoru.⁴⁸

Osobitný režim je upravený v Hlave II, kde je vymedzený úzky okruh objektov, ktoré sú obzvlášť cenné a ich uchovanie je v záujme celého ľudstva. Hlava II upravuje tieto prípady: Podľa čl. 8 ods. 1 písm. a) a b) „*Pod osobitnú ochranu možno dať obmedzený počet úkrytov určených na úschovu hnutelných kultúrnych statkov za ozbrojeného konfliktu, stredísk kultúrnych pamiatok a iných nehnuteľných kultúrnych statkov veľkej dôležitosti, ak sú v dostatočnej vzdialenosti od veľkého priemyslového strediska a od akéhokoľvek dôležitého vojenského objektu predstavujúceho citlivý bod, ako je napríklad letisko, rozhlasová stanica, závod pracujúci pre národnú obranu, prístav alebo železničná stanica istej dôležitosti alebo veľká komunikačná línia a neužívajú sa na vojenské účely.*“⁴⁹

Prvý protokol z roku 1954 upravuje vývoz kultúrnych statkov z územia, ktoré je okupované počas ozbrojeného konfliktu, prevzatie do svojej starostlivosti kultúrnych statkov dovezené na jej územia a pochádzajúce priamo alebo nepriamo, z ktoréhokoľvek územia, na ktorom sa nachádza. Každá zmluvná strana sa zaväzuje, že po skončení nepriateľských akcií vráti príslušným orgánom územia, ktoré predtým okupovala, kultúrne statky, ktoré sa nachádzajú na jej území. Strana, ktorej úlohou bolo zabránenie vývozu, vypláti odškodnenie držiteľom, ktorí sú v dobrej viere.⁵⁰

Druhý Protokol z roku 1999 rozširuje ochranu kultúrnych statkov. Obsahuje dôležité opatrenia, napr. v čl. 5 Druhého Protokolu je spresnenie a rozšírenie ustanovení dohovoru upravujúcich všeobecnú ochranu kultúrnych hodnôt v prípade ozbrojených konfliktov, konkrétne plánovanie núdzových opatrení na ochranu pred požiarom alebo zrútením konštrukcie.

V čl. 6 Druhého Protokolu sa nachádza ustanovenie o rešpektovaní kultúrneho majetku. Zároveň vymenováva výnimky, kedy v súlade so zásadou naliehavej vojnovnej nevyhnutnosti

---

⁴⁸KASTENBERG, J. E. *The legal regime for protecting cultural property during armed conflict*. AFL Rev., 1997, p. 292.

⁴⁹ Čl. 8 ods. 1 písm. a) a b) Vyhlášky ministra zahraničných vecí č. 94/1958 Zb. o Dohovore na ochranu kultúrnych statkov za ozbrojeného konfliktu a Protokole k nemu z 5. novembra 1958.

⁵⁰ Čl. 1 Vyhlášky ministra zahraničných vecí č. 94/1958 Zb. o Dohovore na ochranu kultúrnych statkov za ozbrojeného konfliktu a Protokole k nemu z 5. novembra 1958.

môžu byť kultúrne majetky napadnuté. Tie prípady sú napr.: ak sa kultúrny statok stal vojenským objektom, ak neexistuje žiadna iná alternatíva, ktorá by umožnila získať podobnú vojenskú výhodu.⁵¹ Pre najvzácnejšie kultúrne hodnoty, ktoré majú veľký význam pre celé ľudstvo, bude takáto kultúrna hodnota podliehať najprísnejším normám. Zvýšená ochrana je definovaná v čl. 10 Druhého Protokolu, podľa ktorého môže byť kultúrny majetok zaradený pod zvýšenú ochranu, ak je to kultúrne dedičstvo s najväčším významom pre celé ľudstvo, je chránený primeranými vnútroštátnymi právnymi opatreniami, ktoré uznávajú jeho výnimočnú kultúrnu hodnotu a nevyužívanie na vojenské účely.⁵² Zavádza sa systém ochrany s najprísnejšími postihmi za porušenie imunity týchto kultúrnych hodnôt, ktorý sa zintenzívni po zápise do medzinárodného Zoznamu kultúrnych hodnôt pod zvýšenou ochranou.⁵³ Na zozname je teraz 17 pamiatok, ako napr. Vila Tugendhat v Brne, Hortovo múzeum v Bruseli alebo Choirkotia v Cypru.⁵⁴

Podľa nášho názoru dôležité je najmä posilnenie ochrany životného prostredia a ustanovenie trestnej zodpovednosti jednotlivcov, teda individuálnej trestnej zodpovednosti za konkrétne závažné porušenia protokolu alebo dohovoru. Táto úprava sa nachádza v čl. 28, ktorá znie: „*Vysoké zmluvné strany sa zaväzujú, že v rámci svojho trestného práva urobia všetky nutné opatrenia, aby boli bezo zreteľa na štátne občianstvo stíhané a trestným alebo disciplinárnym sankciám podrobované osoby, ktoré porušili tento Dohovor alebo na jeho porušenie dali rozkaz*“. Myslíme si, že rozšírením Piatej kapitoly Druhého protokolu o ochrane kultúrnych hodnôt aj na ozbrojené konflikty, ktoré nemajú medzinárodný charakter, ale vyskytujú sa na území jednej zo zmluvných strán, bola ochrana životného prostredia právne výrazne posilnená. Druhý Protokol zriadil ešte základné inštitúcie na ochranu kultúrnych hodnôt, a to Zasadnutie strán protokolu a výbor na ochranu kultúrnych hodnôt počas ozbrojeného konfliktu podľa čl. 23 a zároveň podľa čl. 29 vzniká Fond na ochranu kultúrnych hodnôt počas ozbrojeného konfliktu.

---

⁵¹ Čl. 6 pís. a) body i. a ii. Druhého Protokolu k Haagskemu dohovoru z roku 1954 na ochranu kultúrnych statkov za ozbrojeného konfliktu 1999

⁵² Čl. 10 body a), b) a c) Druhého Protokolu k Haagskemu dohovoru z roku 1954 na ochranu kultúrnych statkov za ozbrojeného konfliktu 1999

⁵³ JANKUV, J. *Enviromentalizácia medzinárodného práva verejného a jej vplyv na právo Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky*. Praha: Leges, 2021, s. 251.

⁵⁴ UNESCO, *Enhanced Protection: Cultural Property of Highest Importance to Humanity*. Dostupné na: <https://en.unesco.org/node/341353>.

V týchto dokumentoch sa vo viacerých prípadoch vyskytujú všeobecne zaužívané pravidlá, konkrétne ide o zásadu vojenskej nevyhnutnosti a vojenskej proporcionality. Zásada vojenskej nevyhnutnosti je vo viacerých prípadoch zaužívaná tým, že sa používa ako ospravedlnenie vojenských aktov. V súlade s článkom 6 Druhého protokolu je signatárskym stranám uložená povinnosť rešpektovať kultúrne hodnoty. Táto povinnosť je však podmienená dvoma výnimkami: Ochrana kultúrnych hodnôt sa stráca v prípade, že boli svojou funkciou transformované na vojenské ciele. V opodstatnených prípadoch, kedy neexistuje iná vhodná alternatíva na dosiahnutie vojenského cieľa si to vyžaduje, môže byť ochrana kultúrnych hodnôt obmedzená. Domnievame sa, že proces posudzovania splnenia podmienok pre obmedzenie ochrany kultúrnych hodnôt nie vždy prebieha v prospech ochrany životného prostredia. Preukázanie úmyslu zneužitia týchto hodnôt na vojenské účely sa po uplynutí značného časového obdobia stáva značne náročným.

Akýkoľvek nepriateľský čin, ktorý neprináša vojenskú výhodu, je zakázaný. Zásada vojenskej proporcionality stanovuje, že útok na vojenský objekt nesmie byť vedený spôsobom, ktorý by mohol predstavovať neprimerané riziko vedľajších škôd v porovnaní s očakávanou konkrétnou vojenskou výhodou. Medzinárodný súdny dvor vykladal používanie zásady vojenskej proporcionality a vojenskej nutnosti v prípade Legalita hrozby a použitia jadrových zbraní. Štáty pri posudzovaní vplyv vojenských útokov, musia rešpektovať tieto zásady a konať primerane a nevyhnutným spôsobom.⁵⁵

Rozsah ochrany podľa tohto Dohovoru sa výrazne rozšíril. Všetky staršie nariadenia, ktoré obsahovali ochranu kultúrnych statkov sa vzťahovali len na vojnový stav. Dohovor výslovne stanovuje uplatňovanie svojich ustanovení v prípade „akéhokoľvek iného ozbrojeného konfliktu“ medzi zmluvnými stranami, v prípade „čiastočnej alebo úplnej okupácie územia“ a napokon, pokiaľ ide o jeho najdôležitejšie ustanovenie v prípade „ozbrojeného konfliktu, ktorý nemá medzinárodný charakter“.⁵⁶

---

⁵⁵ JANKUV, J. *Enviromentalizácia medzinárodného práva verejného a jej vplyv na právo Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky*. Praha: Leges, 2021, s. 252.

⁵⁶ NAHLIK, S. E. *International law and the protection of cultural property in armed conflicts*. Hastings LJ, 1975, p. 1078.

Ako každý dohovor má aj tento negatívne stránky. Ustanovenia o reštitúciách boli vynechané z Dohovoru a ustanovené v samostatnom protokole, podľa ktorého by sa krajiny mohli rozhodnúť, či ho prijmú alebo odmietnu nezávisle od Dohovoru.⁵⁷

1.5 Ochrana životného prostredia podľa Dohovoru o zákaze vývoja, výroby a hromadenia zásob bakteriologických (biologických) a toxínových zbraní a o ich zničení

Po druhej svetovej vojne sa zákaz chemických a biologických zbraní objavil na programe zasadnutia Výboru pre odzbrojenie osemnástich národov v roku 1968. O rok neskôr OSN uverejnila dôležitú správu o problémoch chemických a biologických zbraní.⁵⁸ Tejto otázke sa venovala veľká pozornosť na Valnom zhromaždení OSN a nakoniec dospeli k záveru, že niektoré chemické a biologické zbrane nemôžu byť obmedzené v ich účinkoch v priestore a v čase, nakoľko by mohli mať závažné a nezvratné dôsledky pre človeka a prírodu.⁵⁹ Následné rokovania o globálnom zákaze biologických zbraní viedli k medzinárodnej dohode, ktorá bola prijatá v roku 1972 pod názvom Dohovor o zákaze vývoja, výroby a hromadenia zásob bakteriologických (biologických) a toxínových zbraní a o ich zničení (ďalej len „BWC“).⁶⁰ Dokument dôrazne stanovil zákaz vývoja, spracovania a skladovania patogénnych látok alebo toxínov v množstvách presahujúcich potreby vedeckého výskumu. Podľa tohto dokumentu sa mal výskum vykonávať len na preventívne, ochranné účely a na iné mierové účely.⁶¹

Čl. 1 zakazuje „vyvíjať, vyrábať, hromadiť alebo akýmkoľvek spôsobom získať alebo prechovávať mikrobiologické alebo iné biologické agensy alebo toxíny akéhokoľvek pôvodu, či spôsobu výroby, a to takých druhov a v takom množstve, ktoré nie sú určené pre preventívne, ochranné alebo iné mierové účely a zbrane, zariadenia alebo nosiče určené na použitie takých agensov alebo toxínov na nepriateľské účely alebo v ozbrojenom konflikte.“⁶² V dohovore sú

---

⁵⁷ Tamže. 1083.

⁵⁸ Report je dostupný na: <https://digitallibrary.un.org/record/577282?v=pdf>

⁵⁹ GOLDBLAT, J. *The biological weapons convention: An overview*. International Review of the Red Cross (1961-1997), 1997, p. 252.

⁶⁰ Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 96/1975 Zb. o Dohovore o zákaze vývoja, výroby a hromadenia zásob bakteriologických (biologických) a toxínových zbraní a o ich zničení z 9. júla 1975.

⁶¹ SÎRBU, C. G.-E.; BOGDAN, V. *The Generation and Role of the 1972 Convention on the Prohibition of Biological Weapons*. In: RIAN MILITARY THINKING INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE PROCEEDINGS. 2020. p. 458.

⁶² Čl. 1 bod 1. a 2. Dohovoru o zákaze vývoja, výroby a hromadenia zásob bakteriologických (biologických) a toxínových zbraní a o ich zničení

definované zakázané predmety, ktorými sú mikrobiologické alebo iné biologické agensy (činiteľ, účinné látky) alebo toxíny akéhokoľvek pôvodu, či spôsobu výroby, a to takých druhov a v takom množstve, ktoré nie sú určené pre preventívne, ochranné alebo iné mierové účely a zbrane, zariadenia alebo nosiče určené na použitie takých agensov alebo toxínov na nepriateľské účely alebo v ozbrojenom konflikte, na ktoré sa zákazy vzťahujú. Existuje však záväzná definícia biologických látok, ktorú sformulovala WHO.⁶³

Podľa BWC zákaz nie je absolútny. Vzťahuje sa len na typy a množstvá, ktoré nemajú preventívny, ochranný alebo iný mierový účel. V takých prípadoch uchovávaní, výroby alebo získavania určitých množstiev biologických látok a toxínov je možné pokračovať a vykonávať testovanie v laboratóriách a aj v teréne.⁶⁴

Ďalej v čl. 2 BWC je určená povinnosť zničiť alebo previesť na mierové účely všetky agensy, toxíny, zbrane, zariadenia a nosiče uvedené v čl. 1. V článkoch 3, 4 a 5 BWC zakazuje odovzdávať priamo alebo nepriamo agensy, toxíny, zbrane, zariadenia alebo nosiče, prijať nevyhnutné opatrenia na zákaz a zamedzenie vývoja, hromadenia, získavanie alebo prechovávanie agensov, toxínov, zbraní, zariadení alebo nosičov a uloží povinnosť konzultovanie a spolupráce medzi stranami BWC.⁶⁵ Podľa čl. 10 zmluvné strany sa zaviazali spolupracovať pri ďalšom rozvoji a uplatňovaní vedeckých výskumov v oblasti biológie na prevenciu chorôb alebo na iné mierové účely.⁶⁶ Kontrolným orgánom v prípade porušenia podľa čl. 6 je Bezpečnostná rada OSN.

Najvýznamnejším cieľom BWC je povinnosť zmluvných štátov, aby zničili všetky látky, zbrane, toxíny alebo ich previedli na mierové účely. Po rozpade Sovietskeho zväzu a v podmienkach chaosu boli ťažko kontrolovateľné procesy uchovania biologických zbraní, ktoré by nemali uniknúť na čierny trh alebo do rúk teroristov. Nebezpečenstvo bolo vysoké, pretože biologické látky sa nachádzali vo výskumných centrách alebo na univerzitách, ktoré vykonávajú výskumné činnosti. Nemocnice, univerzity alebo testovacie zariadenia môžu byť

---

⁶³ GOLDBLAT, J. *The biological weapons convention: An overview*. International Review of the Red Cross (1961-1997), 1997, p. 253.

⁶⁴ Tamže. 254.

⁶⁵ Čl. 3,4,5 Dohovoru o zákaze vývoja, výroby a hromadenia zásob bakteriologických (biologických) a toxínových zbraní a o ich zničení

⁶⁶ GOLDBLAT, J. *The biological weapons convention: An overview*. International Review of the Red Cross (1961-1997), 1997, p. 256.

ľahko vykradnuté, pokiaľ v nich nie sú biologické agensy bezpečne uložené.⁶⁷ Preto toto riziko zostáva naďalej nezanedbateľné.

Navrhli by sme upraviť presné množstvo biologických látok, ktoré môžu použiť na účely dovolené, ktoré sú preventívne, ochranné a iné mierové podľa tohto dohovoru, aby nemohli zhromažďovať zásoby v nebezpečnom množstve, a osobitné bezpečnostné opatrenia, ktoré musia budovy a ústavy dodržiavať, ak chcú mať povolené zhromažďovať tieto látky na účely podľa tohto dohovoru.

1.6 Ochrana životného prostredia podľa San Remo Manuálu o medzinárodnom práve uplatniteľnom na ozbrojené konflikty na mori

Konkrétnejšie požiadavky sú stanovené v San Remo Manuály o medzinárodnom práve uplatniteľnom na ozbrojené konflikty na mori z roku 1994 (ďalej len „*San Remo Manuál*“). V článku 44 sa uvádza, že poškodenie alebo zničenie prírodného prostredia, ktoré nie je odôvodnené vojenskou nevyhnutnosťou a je vykonané bezohľadne, je zakázané. Stanovuje sa v ňom tiež, že ak sa nepriateľské akcie uskutočňujú vo výlučnej hospodárskej zóne neutrálneho štátu, bojujúce strany musia náležite zohľadňovať práva a povinnosti pobrežného štátu a okrem toho musia dbať aj na ochranu a zachovanie morského prostredia.⁶⁸ San Remo Manuál používa kritérium „*náležitej starostlivosti*“. Čl. 44 stanovuje, že metódy a prostriedky vedenia vojny by sa mali vykonávať s náležitou starostlivosťou s ohľadom na prírodné prostredie a s prihliadnutím na príslušné pravidlá medzinárodného práva. Hoci toto ustanovenie je menej prísne ako ustanovenia uvedené v Protokole I a ENMOD, môže byť v kontexte ozbrojeného konfliktu na mori vhodnejšie, pretože Protokol I a ENMOD nezahŕňajú námornú vojnu.⁶⁹

Význam tohto dokumentu spočíva v tom, že pomohol objasniť súčasný stav obyčajového práva a v prípade sporných otázok⁷⁰, ktorými sú napríklad zóny vylúčenia, navrhuje právny režim, ktorý je čo najviac v súlade s nedávnou štátnou praxou a súvisiacimi

---

⁶⁷ SÎRBU, C. G.-E.; BOGDAN, V. *The Generation and Role of the 1972 Convention on the Prohibition of Biological Weapons*. In: RIAN MILITARY THINKING INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE PROCEEDINGS. 2020., p. 461.

⁶⁸ BOTHE, M., et al. *International law protecting the environment during armed conflict: gaps and opportunities*. International Review of the Red Cross, 2010, p. 583.

⁶⁹ SCHMITT, M. N. *Green war: an assessment of the environmental law of international armed conflict*. Yale J. Int'l L., 1997, p. 34.

⁷⁰ DOSWALD-BECK, L. *San Remo Manual on international law applicable to armed conflict at sea*. International Review of the Red Cross (1961-1997), 1995, p. 587.

oblasťami práva. Potreba aktualizovaného vyjadrenia práva vyplýva zo skutočnosti, že zmluvné právo o vedení nepriateľských akcií na mori je nielen nejednotné, ale väčšinou pochádza z roku 1907. Napríklad Dohovor o režime nepriateľských obchodných lodí na začiatku vojny z roku 1907, Dohovor o premene obchodných lodí na vojenské z roku 1907 alebo Dohovor o kladení podmorských samočinných dotykových mín z roku 1907. Pri posudzovaní súčasného zvyku na rozdiel od práva obsiahnutého v starých nástrojoch je potrebné zohľadniť skutočnosti ako sú nová technológia a moderné metódy. Ďalej vplyv Ženevského dohovoru a Protokolu I a II, hlavne v ochrane zdravotníckych plavidiel alebo v koncepcii obmedzenia útokov len na vojenské ciele. Posledným faktorom je celkový vývoj medzinárodného práva životného prostredia, leteckého práva a námorného práva.⁷¹

Negatívne možno vnímať, že niektoré otázky boli z manuálu zámerne vynechané. Predovšetkým sa nezaoberá celou otázkou zodpovednosti štátu za porušenie práva a nezaoberá sa ani prostriedkami vykonávania a presadzovania práva. Účastníci sa domnievali, že všeobecné pravidlá medzinárodného humanitárneho práva, ktoré sa vzťahujú na ozbrojené konflikty na zemi a medzinárodného práva vo všeobecnosti budú aplikovateľné aj v tomto prípade. Okrem toho sa manuál výslovne nezaoberá ozbrojenými konfliktami nemedzinárodného charakteru, nevylučuje ich výslovne, podporuje uplatňovanie humanitárnych pravidiel na prípadné námorné operácie uskutočňované počas ozbrojených konfliktov.⁷²

San Remo Manuál navrhujeme doplniť ešte právnou úpravou, ktorá sa vzťahuje nie len na medzinárodné ozbrojené konflikty, ale aj na konflikty, ktoré nemajú medzinárodný charakter.

2 Ochrana životného prostredia podľa noriem medzinárodného práva životného prostredia

2.1 Aplikovanie multilaterálnych enviromentálnych dohôd počas ozbrojeného konfliktu

V kontexte uplatňovania medzinárodného práva životného prostredia vyvstáva otázka, či normy aplikovateľné v čase mieru platia aj počas ozbrojeného konfliktu. Táto problematika

---

⁷¹ DOSWALD-BECK, L. *The San Remo Manual on international law applicable to armed conflicts at sea*. American Journal of International Law, 1995, p. 193-194.

⁷² Tamže, s. 207.

je mimoriadne komplexná a do popredia záujmu medzinárodného spoločenstva sa dostala koncom 90. rokov 20. storočia. Výklad medzinárodného práva, a to aj v oblasti životného prostredia, je podmienený komplexným súborom rôznych faktorov. Medzi najdôležitejšie z nich patria: predmet zmlúv, výklad zmlúv podľa čl. 31 a 32 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve, povaha a rozsah ozbrojeného konfliktu alebo vplyv konfliktu na zmluvu.⁷³

Vytvorili sa tri tábory s tromi rôznymi názormi o aplikovateľnosti environmentálnych dohovorov. Najstaršia škola zastáva názor, že žiadne zmluvy a dohovory o ochrane životného prostredia nemôžu prežiť vypuknutie vojnového konfliktu, ak neobsahujú explicitné ustanovenia o ochrane životného prostredia v takýchto situáciách. Druhá škola zastáva kompromisný postoj a tvrdí, že niektoré dohovory stále platia s výnimkou tých, ktoré sú svojou špecifickou povahou nezlučiteľné s nepriateľskými aktivitami. Podľa tretej školy je nutné interpretovať environmentálne dohovory extenzívne a aplikovať ich aj vtedy, ak neobsahujú explicitné ustanovenia o vojnovom konflikte.⁷⁴ Čl. 73 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve túto otázku rieši jednoducho: „*Ustanovenia tohto dohovoru sa nebudú dotýkať žiadnej otázky, ktorá v súvislosti so zmluvou môže vzniknúť ... zo vzniku vojnového stavu medzi štátmi.*“⁷⁵ V skratke táto veta vylučuje z pôsobnosti dohovoru určité komplexné a sporné otázky, napríklad: Aké sú právne účinky vojnového stavu na zmluvy medzi štátmi zapojenými do konfliktu. Vzhľadom na to, že Viedenský dohovor o zmluvnom práve neposkytuje riešenie pre prípady ovplyvnenia zmlúv vojnou, je nutné posudzovať každú zmluvu individuálne v kontexte jej špecifických okolností.⁷⁶

Zvyčajne sa právo platné v čase mieru uplatňuje medzi bojujúcimi štátmi a neutrálnymi štátmi (všeobecnejšie povedané štátmi, ktoré nie sú stranami ozbrojeného konfliktu). To znamená, že prinajmenšom multilaterálna dohoda sa musí naďalej uplatňovať počas ozbrojeného konfliktu aspoň medzi stranami konfliktu a štátmi, ktoré nie sú stranami konfliktu. Pokračujúc v tejto logickej linke ani ozbrojený konflikt, ktorý nemá medzinárodný charakter,

---

⁷³ BOTHE, M., et al. *International law protecting the environment during armed conflict: gaps and opportunities*. International Review of the Red Cross, 2010, p. 580.

⁷⁴ SCHMITT, M. N. *Green war: an assessment of the environmental law of international armed conflict*. Yale J. Int'l L., 1997, p. 37-38.

⁷⁵ Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 15/1988 Zb. o Viedenskom dohovore o zmluvnom práve zo 4. septembra 1987.

⁷⁶ SCHMITT, M. N. *Green war: an assessment of the environmental law of international armed conflict*. Yale J. Int'l L., 1997, p. 37-38.

by nemal mať vplyv na neuplatňovanie dohôd. Táto situácia nie je taká jednoduchá, významným problémom je fakt, či štáty budú naďalej plniť a dodržiavať svoje záväzky aj po vypuknutí ozbrojeného konfliktu a v akom rozsahu.⁷⁷ Multilaterálne zmluvy vo všeobecnosti zostanú v platnosti medzi bojujúcimi a nebojujúcimi signatármi. Pokiaľ ide o vzťahy medzi bojujúcimi stranami, ak dotknutý záväzok alebo právo má následky (vedľajšie škody), ktoré presahujú rámec bojujúcich strán, je menej pravdepodobné, že dohoda bude pozastavená alebo ukončená. To je časté v prípade zmlúv, ktoré vytvárajú medzinárodné režimy pre spoločné dobro, resp. spoločný záujem dotknutých štátov. Príkladom môže byť Kuvajtský regionálny dohovor o spolupráci pri ochrane morského prostredia pred znečistením, prijatý v Kuvajte 24. apríla 1978, ktorý bol platný aj počas Vojny v Perzskom zálive. Zmluvnými stranami boli Bahrajn, Irán, Irak, Katar, Kuvajt, Omán, Saudská Arábia a Spojené arabské emiráty a zmluva medzi týmito krajinami zaviedla zriadenie Regionálnej organizácie na ochranu morského prostredia (Regional Organization for the Protection of the Marine Environment) so sídlom v Kuvajte. Táto Organizácia pokračovala v činnosti počas vojny v Perzskom zálive za účasti Kuvajtu aj Iraku, hoci jej členovia opustili Kuvajt počas irackej okupácie. Okrem toho bola táto organizácia nápomocná pri odstraňovaní následkov vojny.⁷⁸

Sekretariát OSN vydal v roku 2005 štúdiu na túto tému. V memorande zverejnenom sekretariátom pod názvom „*Vplyv ozbrojených konfliktov na zmluvy*“⁷⁹ uplatniteľnosť rozlišuje na základe predmetu zmluvy. Inými slovami sekretariát urobil prvotné zistenie, ktoré typy zmlúv by mali vysokú alebo nízku pravdepodobnosť uplatniteľnosti v čase ozbrojeného konfliktu na základe predmetu zmluvy. Dospel k záveru, že zmluvy patriace do týchto oblastí by mohli mať vysokú pravdepodobnosť uplatniteľnosti počas ozbrojeného konfliktu: zmluvy z oblasti humanitárneho práva; zmluvy s výslovnými ustanoveniami o uplatniteľnosti v čase vojny; zmluvy upravujúce trvalý režim alebo postavenie; zmluvy alebo ustanovenia zmlúv, ktoré kodifikujú pravidlá „*jus cogens*“; zmluvy o ľudských právach; zmluvy upravujúce medzivládny dlh a diplomatické dohovory.⁸⁰

---

⁷⁷ Tamže. 581.

⁷⁸ SCHMITT, M. N. *Green war: an assessment of the environmental law of international armed conflict*. Yale J. Int'l L., 1997, p. 39.

⁷⁹ Memorandum by the Secretariat on the effect of armed conflict on treaties: an examination of practice and doctrine, A/CN.4/550 (Feb. 1, 2005)

⁸⁰ DUDLEY, L. *Until We Achieve Universal Peace: Implications of the International Law Commission's Draft Articles on the Effects of Armed Conflict on Treaties*. Nat'l Sec. L. Brief, 2016, p. 18.

Multilaterálne dohody riešia svoju použiteľnosť v čase ozbrojených konfliktov výrazne odlišne. Niektoré priamo alebo nepriamo stanovujú ich ďalšie uplatňovanie počas nepriateľských akcií, zatiaľ čo v iných sa výslovne uvádza, že sú automaticky pozastavené, ukončené alebo neuplatniteľné po skončení ozbrojeného konfliktu a niektoré o tejto otázke mlčia. Možno vnímať veľmi negatívne, že väčšina z tých zmlúv patrí do poslednej kategórie.⁸¹

Existujú aj dohovory, ktoré explicitne pozastavujú, derogujú alebo ukončujú platnosť dohody medzi bojujúcimi stranami počas ozbrojeného konfliktu. Jedným z relevantných medzinárodných dohôd v kontexte aplikovateľnosti environmentálnych dohovorov v čase ozbrojeného konfliktu je Parížsky dohovor o zodpovednosti tretej strany v oblasti jadrovej energie z 29. júla 1960. Dohovor výslovne vylučuje zodpovednosť prevádzkovateľov jadrových zariadení za škody priamo vyplývajúce z ozbrojeného konfliktu alebo podobných činností.⁸² Formuláciu obsahuje čl. 9, ktorá znie: „*Prevádzkovateľ nezodpovedá za jadrovú škodu spôsobenú jadrovou udalosťou priamo súvisiacu s aktami ozbrojeného konfliktu, nepriateľských akcií, občianskej vojny alebo povstania.*“⁸³

Tretou kategóriou sú dohovory, ktoré o tom mlčia, napr. Dohovor o biologickej diverzite z roku 1992, Dohovor OSN pre boj proti dezertifikácii (proti rozširovaniu púští) z roku 1994, Dohovor o ochrane sťahovavých druhov voľne žijúcich živočíchov z roku 1979. V niektorých prípadoch sa v komentároch nachádza výklad, ktorý rozširuje aplikáciu dohovoru aj počas ozbrojeného konfliktu, ale to sa v jednotlivých dohovoroch líši. Ako príklad možno uviesť Komentár k Dohovoru o biologickej diverzite, v ktorom sa uvádza, že tento dohovor sa vzťahuje aj na bojujúce strany. Dôvodom je jeho podobnosť so zmluvami o ľudských právach, ktoré automaticky nestrácajú platnosť v dôsledku vojnových konfliktov.⁸⁴

Do prvej kategórie dohovorov – takých, ktoré umožňujú aplikovanie počas ozbrojeného konfliktu, patrí Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva (ďalej len

---

⁸¹ BOTHE, M., et al. *International law protecting the environment during armed conflict: gaps and opportunities*. International Review of the Red Cross, 2010, p. 581.

⁸² Tamže. s. 583.

⁸³ OECD, Convention on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy (Paris Convention), OECD/LEGAL/0038, Article 9

⁸⁴ BOTHE, M., et al. *International law protecting the environment during armed conflict: gaps and opportunities*. International Review of the Red Cross, 2010, p. 583.

„Dohovor o svetovom dedičstve“), ktorý bol prijatý v 1972 v Paríži.⁸⁵ Tento dohovor upravuje ochranu životného prostredia a umelého životného prostredia nielen počas mieru, ale aj počas ozbrojených konfliktov a kvôli tomu má zmiešanú povahu.⁸⁶ Podľa čl. 1 Dohovoru o svetovom dedičstve za „kultúrne dedičstvo“ sa považujú pamätníky, ako napr. architektonické diela, diela monumentálneho sochárstva alebo maliarstva, skupiny budov a lokality, ktoré vytvoril človek alebo kombinované diela prírody. Hlavnou úlohou je zabezpečenie a ochrana kultúrneho dedičstva pre budúce generácie. Definuje vzájomnú spoluprácu zmluvných štátov, aby navzájom rešpektovali zásadu zvrchovanosti a zákaz priameho a nepriameho poškodenia kultúrneho a prírodného dedičstva. Na základe tohto dohovoru vznikli Medzivládny výbor na ochranu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, tzv. „Výbor pre svetové dedičstvo“ (ďalej len „Výbor“) a „Zoznam svetového dedičstva.“ (ďalej len „Zoznam“).⁸⁷

Úlohou Výboru podľa čl. 11 Dohovoru o svetovom dedičstve bolo založiť, aktualizovať a publikovať zoznam vlastníctva. Výbor má právo kedykoľvek v prípade naliehavej potreby urobiť nový záznam. Výbor určí kritériá, podľa ktorých je možné zapísať kultúrne dedičstvo do Zoznamu. Podľa čl. 15 Dohovoru o svetovom dedičstve vznikol aj Fond na ochranu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, tzv. „Fond svetového dedičstva“. Výbor okrem toho vedie Zoznam podľa čl. 11 ods. 4 Dohovoru o svetovom dedičstve, ktorý zahŕňa lokality, ktoré si vyžadujú „závažné zásahy“, ktoré je potrebné vykonať, aby sa zachránilo svetové dedičstvo. Vážnym a špecifickým nebezpečenstvom môže byť vypuknutie alebo hrozba ozbrojeného konfliktu.⁸⁸

Druhým prípadom prvej kategórie je Dohovor o mokradiach majúcich medzinárodný význam predovšetkým ako biotopy vodného vtáctva dojednaný v Ramsare,⁸⁹ tzv. „Ramsarský dohovor“. Tento dohovor výslovne neuvádza, či sa vzťahuje na bojujúce strany, ale úmysel však možno vyvodiť z dohovoru tým, že zmluvná strana má právo podľa čl. 4 „z dôvodu naliehavých štátnych záujmov“ vymazať alebo obmedziť hranice mokrade zahrnutej do

---

⁸⁵ Oznámenie Federálneho ministra zahraničných vecí č. 159/1991 Zb. o prijatí Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva

⁸⁶ JANKUV, J. *Environmentalizácia medzinárodného práva verejného a jej vplyv na právo Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky*. Praha: Leges, 2021, s. 254.

⁸⁷ Čl. 1 Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva z roku 1972

⁸⁸ BOTHE, M., et al. *International law protecting the environment during armed conflict: gaps and opportunities*. International Review of the Red Cross, 2010, p. 582.

⁸⁹ Oznámenie Federálneho ministra zahraničných vecí č. 396/1990 Zb. o prijatí Dohovoru o mokradiach majúcich medzinárodný význam predovšetkým ako biotopy vodného vtáctva

Zoznamu medzinárodne významných mokradí. Naliehavé národné záujmy môžu zahŕňať aj ozbrojený konflikt.⁹⁰ Podobným spôsobom chráni aj Dohovor Organizácie Spojených národov o morskom práve, ktorý sa odvoláva na ochranu morského prostredia v ozbrojenom konflikte, pričom štáty sú povinné konať tak, aby zabezpečili takéto plavidlá ako vojnové lode, pomocné námorné a iné plavidlá alebo lietadlá a konali takým spôsobom, ktorý je v súlade s dohovorom, pokiaľ je to rozumné a možné.⁹¹ Čl. 236 Dohovoru o morskom práve znie: „*Ustanovenia tohto Dohovoru ohľadom ochrany a zachovania morského prostredia sa nevzťahujú na vojnové lode, lode námorného zabezpečenia, iné lode alebo lietadlá, ktoré vlastní alebo spravuje štát a v súčasnej dobe používa len pre vládnu neobchodnú službu. Avšak každý štát zabezpečí prijatím príslušných opatrení, ktoré nie sú na škodu prevádzke alebo nezmenšia operačné možnosti takýchto lodí alebo lietadiel, ktoré vlastní alebo spravuje, že takéto lode alebo lietadlá budú konať tak, aby toto konanie bolo v súlade, pokiaľ je to rozumné a možné, s týmto Dohovorom.*“⁹² Na jednej strane sa ustanovenia Dohovoru nevzťahujú na vojnové lode. Na druhej strane však Dohovor ukladá štátom povinnosť prijať všetky vhodné opatrenia, aby minimalizovali škody na morskom prostredí.

2.2 Ochrana životného prostredia medzinárodným obyčajovým právom životného prostredia a nástrojmi „soft-law“

Niektoré nástroje „soft-law“ sa výslovne vzťahujú na ozbrojené konflikty. Ďalšie zásady medzinárodných právnych noriem a nezáväzného práva sa môžu uplatňovať, hoci sa netýkajú priamo ozbrojeného konfliktu. Niektoré pravidlá a zásady, ktoré nie sú súčasťou obyčajového práva, môžu byť stále podkladom pre výklad medzinárodného práva.⁹³ Na dosiahnutie statusu obyčajového práva, musí byť norma zrejmá v rozšírenej praxi štátov v priebehu času a medzinárodné spoločenstvo musí preukázať „*opinio juris sive necessitatis*“. Teda presvedčenie, že pravidlo je záväzné. Základnou obyčajovou zásadou vojnového práva kodifikovanou v čl. 22

---

⁹⁰ BOTHE, M., et al. *International law protecting the environment during armed conflict: gaps and opportunities*. International Review of the Red Cross, 2010, p. 582.

⁹¹ GRIFFIN, P. J.; ALI, SALEEM., H. *Managing transboundary wetlands: The Ramsar Convention as a means of ecological diplomacy*. Journal of Environmental Studies and Sciences, 2014, p. 15.

⁹² Čl. 236 Dohovoru o mokradiach majúcih medzinárodný význam najmä ako biotopy vodného vtáctva

⁹³ BOTHE, M., et al. *International law protecting the environment during armed conflict: gaps and opportunities*. International Review of the Red Cross, 2010, p. 584.

Dohovoru o zákonoch a obyčajoch pozemnej vojny z roku 1907 je, že právo bojujúcich strán prijať prostriedky na poškodenie nepriateľa nie je neobmedzené.⁹⁴

Deklarácia Konferencie Organizácie Spojených národov o životnom prostredí človeka (Štokholmská deklarácia) z roku 1972 zadefinovala všeobecnú zásadu, ktorá môže mať vplyv na uplatniteľnosť medzinárodného obyčajového práva životného prostredia počas ozbrojeného konfliktu. Zásada stanovuje, že štáty majú zodpovednosť zabezpečiť, aby činnosti v rámci ich jurisdikcie alebo kontroly nespôsobovali škody na životnom prostredí iných štátov alebo oblastí za hranicami národnej jurisdikcie.⁹⁵

O dve desaťročia po prijatí Štokholmskej deklarácie bola prijatá Deklarácie o životnom prostredí a rozvoji v Riu de Janeiro, ktorá bola snahou o aktualizáciu Štokholmskej deklarácie⁹⁶. V tejto deklarácii sa v zásade 24 uvádza, že: „*Vojna vo svojej podstate ničí trvalo udržateľný rozvoj. Štáty preto musia rešpektovať medzinárodné právo, ktoré zabezpečuje ochranu životného prostredia v čase ozbrojeného konfliktu a majú povinnosť spolupracovať na jeho ďalšom rozvoji, ak je to potrebné*“. Hoci zámer chrániť životné prostredie je jednoznačný, význam ustanovenia je už menej jasný. Môže znamenať, že medzinárodné právo životného prostredia sa uplatňuje počas konfliktu, alebo môže jednoducho opakovať požadované dodržiavanie príslušných noriem v oblasti ochrany životného prostredia počas ozbrojeného konfliktu.⁹⁷

Ďalším dokumentom, ktorý obsahuje dôležité zásady, je Svetová charta prírody OSN z roku 1982. Zásada 5 Svetovej charty prírody v širšom zmysle nariaďuje, že „*príroda musí byť chránená pred zničením spôsobeným vojnou alebo inými nepriateľskými činnosťami*“. Zdá sa, že cieľom tejto zásady je zakázať poškodzovanie životného prostredia počas ozbrojeného konfliktu. Pravdepodobne však ide skôr o politické pravidlo ako o vyjadrenie právnej zásady. Vzhľadom na spory týkajúce sa zvykového právneho charakteru pravidiel ochrany životného

---

⁹⁴ SCHMITT, M. N. *Green war: an assessment of the environmental law of international armed conflict*. Yale J. Int'l L., 1997, p. 52.

⁹⁵ BOTHE, M., et al. *International law protecting the environment during armed conflict: gaps and opportunities*. International Review of the Red Cross, 2010, p. 584.

⁹⁶ SCHMITT, M. N. *Green war: an assessment of the environmental law of international armed conflict*. Yale J. Int'l L., 1997, p. 43.

⁹⁷ BOTHE, M., et al. *International law protecting the environment during armed conflict: gaps and opportunities*. International Review of the Red Cross, 2010, p. 584.

prostredia v čase ozbrojeného konfliktu by takéto rozsiahle pravidlo nemohlo rozumne vyhovieť testu všeobecnej praxe a opinio iuris.⁹⁸

2.3 Ochrana životného prostredia podľa Návrhu zásad ochrany životného prostredia vo vzťahu k ozbrojeným konfliktom

Téma ochrany životného prostredia počas ozbrojených konfliktov bola zaradená do pracovného programu Komisie pre medzinárodné právo (ďalej len „ILC“) na základe podnetu správy o ochrane životného prostredia počas ozbrojených konfliktov, ktorú v roku 2009 vypracovalo Zhromaždenie OSN pre životné prostredie (UNEA) a Inštitút environmentálneho práva (ELI). Táto správa vychádzajúc z dôležitých medzinárodných zmlúv dospela k záveru, že medzinárodný právny rámec ochrany životného prostredia počas ozbrojených konfliktov má niekoľko medzier a nedostatkov, a to najmä preto, že príslušné pravidlá boli vypracované v období od roku 1900 do 70. rokov 20. storočia.⁹⁹

Komisia OSN v roku 2013 zaradila do programu právo životného prostredia pod názvom „*Ochrana životného prostredia vo vzťahu k ozbrojeným konfliktom*“ v spojitosti s „*Návrhom zásad o ochrane životného prostredia vo vzťahu k ozbrojeným konfliktom*“, ktorý prijala v rámci prvého čítania na svojom zasadnutí v roku 2019. Táto práca obsahuje 28 princípov.¹⁰⁰

Princíp 1 definuje, že tento návrh zásad sa vzťahuje na ochranu životného prostredia pred, počas alebo po skončení ozbrojeného konfliktu, vrátane situácií okupácie, bez zahrnutia definícií životného prostredia alebo ozbrojeného konfliktu. Komisia sa ďalej nevedela zhodnúť, či bude používať pojem „*prírodné prostredie*“ alebo „*životné prostredie*“, ale nakoniec sa rozhodla používať pojem „*životné prostredie*“, lebo je viac v súlade s terminológiou v iných oblastiach medzinárodného práva, vrátane medzinárodného práva životného prostredia a je možné ho vykladať ako rozšírenie ochrany na životné prostredie vytvorené človekom.¹⁰¹

---

⁹⁸ BOTHE, M., et al. *International law protecting the environment during armed conflict: gaps and opportunities*. International Review of the Red Cross, 2010, p. 585.

⁹⁹ DAM-DE JONG, D.; SJOSTEDT, B. *Enhancing Environmental Protection in Relation to Armed Conflict: An Assessment of the ILC Draft Principles*. Loy. LA Int'l & Comp. L. Rev., 2021, p. 129.

¹⁰⁰ LEHTO, M. *Armed conflicts and the environment: The International Law Commission's new draft principles*. Review of European, Comparative & International Environmental Law, 2020, p.67.

¹⁰¹ DAM-DE JONG, D.; SJOSTEDT, B. *Enhancing Environmental Protection in Relation to Armed Conflict: An Assessment of the ILC Draft Principles*. Loy. LA Int'l & Comp. L. Rev., 2021, p. 134-135.

Druhý princíp hovorí o cieľoch návrhu zásad na posilnenie ochrany životného prostredia v súvislosti s ozbrojenými konfliktmi, a to aj prostredníctvom preventívnych, zmiernujúcich a nápravných opatrení týkajúcich sa poškodenia životného prostredia.¹⁰²

Ďalej v zásadách 3 až 11 sú ustanovené zásady všeobecnej aplikácie, ktoré sú záväzné pred, počas aj po skončení ozbrojeného konfliktu. Zásada 3 ods. 1 potvrdzuje všeobecnú povinnosť podľa medzinárodného práva štátov prijať v rámci svojich vnútroštátnych systémov opatrenia na ochranu životného prostredia v súvislosti s ozbrojenými konfliktmi. Táto široko formulovaná zásada sa vzťahuje na „*legislatívne, administratívne, súdne a iné opatrenia na zvýšenie ochrany životného prostredia*“. Niektoré príklady takýchto povinností sú uvedené v komentári. Štáty sú napríklad povinné rozširovať obsah zákona o ozbrojených konfliktoch na ozbrojené sily, ako aj na civilné obyvateľstvo, zaznamenať umiestnenie mín, vykonať preskúmanie zbraní, aby sa zabezpečilo, že použitie nových zbraní nebude porušovať žiadne pravidlá medzinárodného práva, vrátane ľudských práv a medzinárodného práva životného prostredia.¹⁰³ Druhý odsek zásady 3 vyzýva štáty, aby prijali dobrovoľné opatrenia na zlepšenie ochrany životného prostredia v súvislosti s ozbrojeným konfliktom. V tomto odseku sa zdôrazňuje široká škála existujúcich postupov, ktoré štáty a medzinárodné organizácie vykonávajú a ktoré dopĺňajú ich právne povinnosti chrániť životné prostredie v ozbrojených konfliktoch.¹⁰⁴

V zásade 4 sú definované povinnosti štátov zabezpečiť všetky správne, legislatívne, súdne opatrenia, ktoré sú efektívne a posilňujú ochranu životného prostredia pred, počas a po skončení vojnových konfliktov. Štáty majú možnosť vytvoriť určité oblasti, ktoré sú označené ako chránené, pokiaľ tieto majú značný ekologický alebo kultúrny význam.¹⁰⁵ Redakčný výbor sa rozhodol rozdeliť návrh zásady, ktorú pôvodne navrhol osobitný spravodajca, na dve zodpovedajúce ustanovenia. Jedno pokrývajúce predkonfliktnú fázu a druhé zahŕňajúce fázu počas ozbrojeného konfliktu. Tento návrh zásady, ktorý sa týka fázy pred konfliktom stanovuje, že štáty by mali na základe dohody alebo iným spôsobom určiť oblasti s veľkým ekologickým

---

¹⁰² Čl. 2 Návrhu zásad o ochrane životného prostredia vo vzťahu k ozbrojeným konfliktom

¹⁰³ DAM-DE JONG, D.; SJOSTEDT, B. *Enhancing Environmental Protection in Relation to Armed Conflict: An Assessment of the ILC Draft Principles*. Loy. LA Int'l & Comp. L. Rev., 2021, p. 135.

¹⁰⁴ Zásada 3 ods. 2 Návrhu zásad o ochrane životného prostredia vo vzťahu k ozbrojeným konfliktom

¹⁰⁵ JANKUV, J. *Environmentalizácia medzinárodného práva verejného a jej vplyv na právo Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky*. Praha: Leges, 2021, s. 257.

a kultúrnym významom ako chránené zóny. Redakčný výbor sa rozhodol použiť termín „chránené zóny“ na rozdiel od termínu „demilitarizované zóny“, keďže tento druhý termín môže podliehať viacerým rôznym chápaniam. Pojem „dohoda“ môže byť vykladaný ako dohoda uzavretá ústne alebo písomne, ako aj uzavretá vzájomným alebo súhlasným vyhlásením. Zahŕňa aj jednostranné vyhlásenie štátu o chránenej zóne, vrátane vyhlásenia urobeného prostredníctvom medzinárodnej organizácie. Dôvodom tohto ustanovenia je ochrana oblastí s významným environmentálnym významom, vrátane pôvodných obyvateľov, ktorí sú závislí od životného prostredia.¹⁰⁶

So zásadou 4 úzko súvisí aj zásada 18, ktorá chráni chránené zóny už počas útokov a ozbrojených konfliktov. Tieto zásady vychádzajú z režimov ochrany podľa práva ozbrojených konfliktov, ako je ochrana nemocnice, kultúrneho majetku a bezpečnostných zón, neutralizovaných a demilitarizovaných zón na jednej strane a existujúcich postupov podľa mnohostranných zmlúv na strane druhej. Žiaľ ani návrh zásad, ani komentáre neobjasňujú, či príslušné zmluvy zostávajú uplatniteľné počas ozbrojených konfliktov. To vyvoláva otázku, či určením lokalít podľa týchto zmlúv vzniká štátom povinnosť chrániť tieto v čase ozbrojeného konfliktu alebo nie.¹⁰⁷

Zásada 5 nadväzuje na Dohovor o domorodých a kmeňových národoch v nezávislých krajinách z roku 1969 a na Deklaráciu OSN o právach pôvodného obyvateľstva z roku 2007. Z týchto dokumentov vyplýva povinnosť štátov spolupracovať a prijať vhodné opatrenia v prípade, ak vojnový konflikt ovplyvňuje alebo zasahuje do práv domorodých národov.¹⁰⁸

Zásada 6 upravuje problémy v prípade pobytu ozbrojených síl a ich vplyv na životné prostredia. V súvislosti s touto zásadou uzatvárajú štáty medzinárodné zmluvy, ako je napr. Dohoda medzi Spojenými štátmi americkými a Irackou republikou o stiahnutí amerických ozbrojených síl z Iraku a o organizácii aktivít počas ich dočasného pôsobenia v Iraku z roku 2008.¹⁰⁹ Je formulovaná ako odporúčanie určené štátom, aby do takýchto dohôd zahrnuli

---

¹⁰⁶ PANTAZOPOULOS, S.-E. *The environment in armed conflicts: draft principles*. Environmental policy and law, 2016, p. 3.

¹⁰⁷ DAM-DE JONG, D.; SJOSTEDT, B. *Enhancing Environmental Protection in Relation to Armed Conflict: An Assessment of the ILC Draft Principles*. Loy. LA Int'l & Comp. L. Rev., 2021, p. 137.

¹⁰⁸ JANKUV, J. *Enviromentalizácia medzinárodného práva verejného a jej vplyv na právo Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky*. Praha: Leges, 2021, s. 257.

¹⁰⁹ JANKUV, J. *Enviromentalizácia medzinárodného práva verejného a jej vplyv na právo Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky*. Praha: Leges, 2021, s. 257.

ustanovenia o životnom prostredí. Ako sa uvádza v komentári, účelom tejto zásady je zohľadniť nedávny vývoj, v rámci ktorého štáty a medzinárodné organizácie začali riešiť otázky týkajúce sa ochrany životného prostredia v dohodách o prítomnosti vojenských síl uzavretých s hostiteľskými štátmi.¹¹⁰

Ďalšie zásady upravujú tzv. „*ekologické stopy*“, ktoré vzniknú v súvislosti s mierovými operáciami, problémy a dôsledky vysídlenia osôb počas ozbrojeného konfliktu, medzinárodnoprávnu zodpovednosť štátov kvôli protiprávnemu správaniu. Zásada 7 sa vzťahuje na záväzné povinnosti štátov a medzinárodných organizácií pri účasti na mierových operáciách s cieľom obmedziť ich vplyv na životné prostredie. Zásada 7 má široký rozsah pôsobnosti, ktorý zahŕňa všetky typy mierových operácií, nie nevyhnutne len na vojenské sily, ako je to v prípade zásady 6.¹¹¹

Zásada 8 o vysídlení ľudí je významným príkladom ustanovenia, ktoré odráža širšie chápanie ozbrojených konfliktov a životného prostredia. Toto ustanovenie žiada štáty, medzinárodné organizácie a iné príslušné subjekty, aby prijali vhodné opatrenia na predchádzanie a zmierňovanie environmentálnych škôd v oblastiach, v ktorých sa nachádzajú osoby vysídlené v dôsledku ozbrojeného konfliktu a zároveň, aby týmto osobám a miestnym komunitám poskytli pomoc a podporu.¹¹²

Zásada 9 stanovuje základné pravidlo, že štáty sú zodpovedné za medzinárodné protiprávne činy, spôsobujúce škody na životnom prostredí v súlade s článkami Zodpovednosti štátov za medzinárodne protiprávne činy.¹¹³ Každé konanie spôsobuje medzinárodnú zodpovednosť štátov s povinnosťou nahradiť spôsobenú škodu na životnom prostredí. Protiprávne konanie musí spĺňať dve podmienky, ktorými sú porušenie medzinárodného práva ľudských práv a porušenie hmotného medzinárodného práva životného prostredia a iných

---

¹¹⁰ DAM-DE JONG, D.; SJOSTEDT, B. *Enhancing Environmental Protection in Relation to Armed Conflict: An Assessment of the ILC Draft Principles*. Loy. LA Int'l & Comp. L. Rev., 2021, p. 138.

¹¹¹ DAM-DE JONG, D.; SJOSTEDT, B. *Enhancing Environmental Protection in Relation to Armed Conflict: An Assessment of the ILC Draft Principles*. Loy. LA Int'l & Comp. L. Rev., 2021, p. 138.

¹¹² LEHTO, M. *Armed conflicts and the environment: The International Law Commission's new draft principles*. Review of European, Comparative & International Environmental Law, 2020, p.73.

¹¹³ DAM-DE JONG, D.; SJOSTEDT, B. *Enhancing Environmental Protection in Relation to Armed Conflict: An Assessment of the ILC Draft Principles*. Loy. LA Int'l & Comp. L. Rev., 2021, p. 138.

pravidiel v čase vojny, ktoré súvisia s ochranou životného prostredia. Druhou podmienkou je porušenie zásady zákazu použitia sily alebo hrozby silou.¹¹⁴

Zásady 10 a 11 obsahujú pravidlá o náležitej starostlivosti a zodpovednosti zo strany obchodných spoločností. Ide o posilnenie mechanizmov ochrany životného prostredia v konfliktných a postkonfliktných situáciách, ktoré sa týkajú podnikových subjektov, keďže spoločenská zodpovednosť podnikov zohráva dôležitú úlohu pri posilňovaní ochrany životného prostredia. Činnosti podnikov môžu mať významný vplyv na životné prostredie, napríklad v súvislosti s nezákonným využívaním prírodných zdrojov.¹¹⁵

V tretej časti sú zakotvené také zásady, konkrétne 12 až 19, ktoré sú použiteľné len počas ozbrojeného konfliktu. Zásada 12 obsahuje tzv. Martensovu klauzulu, ktorá sa používa všeobecne v oblasti medzinárodného práva ozbrojených konfliktov. Hlavnou úlohou tejto klauzuly je vyplnenie možných medzier v právnom prostredí.¹¹⁶ Martensova klauzula sa stala súčasťou práva ozbrojeného konfliktu od jej prvého objavenia sa v preambule Haagskeho dohovoru (II) z roku 1899, pokiaľ ide o zákony a zvyklosti pozemnej vojny: „*Kým nebude vydaný úplnejší kódex vojnového práva, všetky zmluvné strany považujú za správne vyhlásiť, že v prípadoch, ktoré nie sú zahrnuté v nimi prijatých predpisoch, obyvateľstvo a bojujúce strany zostávajú pod ochranou a vládou zásad medzinárodného práva, ako vyplýva zo zvyklostí zavedených medzi civilizovanými národmi, zo zákonov ľudskosti a z požiadaviek verejného svedomia.*“¹¹⁷

Martensova klauzula je dôležitá, pretože prostredníctvom odkazu na zvykové právo, zdôrazňuje dôležitosť zvykových noriem v ozbrojených konfliktov. Okrem toho odkazuje na „*zásady ľudskosti*“ a „*požiadavky verejného svedomia*“. Je dôležité pochopiť význam týchto pojmov.¹¹⁸ Všeobecne sa uznáva, že táto doložka znamená prinajmenšom to, že prijatie zmluvy upravujúcej konkrétne aspekty vojnového práva nezabavuje dotknuté osoby ochrany tých noriem

---

¹¹⁴ JANKUV, J. *Enviromentalizácia medzinárodného práva verejného a jej vplyv na právo Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky*. Praha: Leges, 2021, s. 258.

¹¹⁵ SJOSTEDT, B; DIENELT, A. *Enhancing the Protection of the Environment in Relation to Armed Conflicts- The Draft Principles of the International Law Commission and beyond*. Goettingen J. Int'l L., 2020, p. 18.

¹¹⁶ JANKUV, J. *Enviromentalizácia medzinárodného práva verejného a jej vplyv na právo Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky*. Praha: Leges, 2021, s. 260.

¹¹⁷ TICEHURST, R. *The Martens Clause and the laws of armed conflict*. International Review of the Red Cross (1961-1997), 1997, p. 125.

¹¹⁸ Tamže. s. 129.

obyčajového humanitárneho práva, ktoré neboli zahrnuté do kodifikácie. Doložka teda chráni obyčajové právo a podporuje argument, že čo nie je zakázané zmluvou, nemusí byť nevyhnutne zákonné. Vztahuje sa na všetky časti medzinárodného humanitárneho práva, nielen na vojnovú okupáciu.¹¹⁹

Podľa nášho názoru Martensova klauzula má veľmi dôležitý význam v medzinárodnom práve, nakoľko dopĺňa medzery, ktoré nie sú výslovne upravené. Uplatňovanie tejto doložky na ochranu životného prostredia je jasným príkladom progresívneho vývoja, ktorý skutočne posilňuje ochranu životného prostredia v situáciách ozbrojeného konfliktu.

Zásada 13 pod názvom „*Všeobecná ochrana životného prostredia počas ozbrojeného konfliktu*“ obsahuje 3 odseky. Odsek jeden upravuje ochranu životného prostredia vo všeobecnosti. Zásada 13 ods. 2 formuluje povinnosť bojujúcich strán chrániť prírodné prostredie pred rozsiahlymi, dlhodobými a vážnymi škodami. Táto zásada je v niektorých aspektoch progresívna a zároveň konzervatívna. Progresívna je preto, lebo povyšuje zmluvné pravidlo uplatniteľné výlučne na medzinárodné ozbrojené konflikty na všeobecné pravidlo, ktoré sa uplatňuje bez ohľadu na druh ozbrojeného konfliktu alebo spôsobilosť bojujúcich strán. Existencia tohto ustanovenia znamená uznanie zmluvného pravidla ako obyčajového práva. Je však tiež konzervatívna, pretože zachováva limit stanovený v článku 55 ods. 3 Dodatkového protokolu I, podľa ktorého na žiadnu časť prírodného prostredia nemožno zaútočiť, pokiaľ nie je vojenským cieľom.¹²⁰

Zásady 14, 15, 16 obsahujú používanie zásad ako zásada rozlišovania, zásada proporcionality, zásada vojenskej nevyhnutnosti a preventívnych opatrení pri útoku, zákaz útokov represiou a zákaz drancovaniu prírodných zdrojov.¹²¹ Zásada 17 obsahuje povinnosť štátov nezapájať sa do vojenských alebo akýchkoľvek techník modifikácie životného prostredia, ktoré majú rozsiahle, dlhodobé alebo závažné účinky ako prostriedok na zničenie, poškodenie alebo zranenie iného štátu.¹²²

---

¹¹⁹ MERO, T. *The Martens Clause, principles of humanity, and dictates of public conscience*. American Journal of International Law, 2000, p. 87.

¹²⁰ DAM-DE JONG, D.; SJOSTEDT, B. *Enhancing Environmental Protection in Relation to Armed Conflict: An Assessment of the ILC Draft Principles*. Loy. LA Int'l & Comp. L. Rev., 2021, p. 145-146.

¹²¹ Zásady 14,15,16 Návrhu zásad o ochrane životného prostredia vo vzťahu k ozbrojeným konfliktom

¹²² Zásada 17 Návrhu zásad o ochrane životného prostredia vo vzťahu k ozbrojeným konfliktom

Zásady od 19 až 21 sú uplatniteľné v situáciách počas okupácie. V komentári sa objasňuje, že zaradenie samostatnej časti o okupácii sa v žiadnom prípade nesnaží odchyliť od časového prístupu, ktorý sa v štúdii uplatňuje. Namiesto toho sa snaží ponúknuť praktické riešenie zodpovedajúce veľkej rozmanitosti okolností, ktorými možno kvalifikovať situáciu okupácie, pričom niektoré sa podobajú mierovým podmienkam a iné sa vyznačujú aktívnym nepriateľským bojom. Postavenie okupantov sa zrejme odlišuje od postavenia ostatných bojujúcich strán v tom, že okupujúce mocnosti preberajú osobitnú zodpovednosť.¹²³

Piata časť obsahuje šesť zásad uplatniteľných po ozbrojenom konflikte. Zaoberajú sa environmentálnymi škodami súvisiacimi s ozbrojeným konfliktom a postupmi obnovy a nápravy takýchto škôd. Okrem toho sú vo veľkej miere založené na povinnosti spolupracovať v súvislosti s nápravou environmentálnych škôd v dôsledku ozbrojených konfliktov. Cieľom zásad je umožniť zapojenie a spoluprácu so štátmi a medzinárodnými organizáciami, ktoré môžu pomôcť pri prevencii, náprave alebo obnove environmentálnych škôd¹²⁴, poskytovanie relevantných informácií navzájom, prijatie primeraných opatrení a kompenzáciu.¹²⁵

Význam daného dokumentu spočíva predovšetkým v tom, že kodifikuje záväzné obyčajové medzinárodné právo. To znamená, že časť ustanovení v ňom obsiahnutých je záväzná pre všetky štáty bez ohľadu na to, či daný dokument ratifikovali alebo prijali. Až v prípade, že by Valné zhromaždenie OSN na základe svojej aktivity iniciovalo a následne aj uzatvorilo medzinárodný dohovor, nadobudol by obsah Návrhu záväzný charakter. Valné zhromaždenie na základe odporúčania Komisie vzalo Návrh princípov na vedomie, pripojilo ho k rezolúcii A/RES/77/104 a odporučilo štátom, medzinárodným organizáciám a relevantným subjektom, aby to uplatňovali. Hoci závery Komisie nie sú záväzné, vďaka jej autorite a vplyvu, ich štáty a medzinárodné inštitúcie často využívajú. Komisia slúži ako dôležitý zdroj pre medzinárodné súdne spory a Medzinárodný súdny dvor jej výstupom priznáva váhu porovnateľnú s obyčajovým právom. Ako príklad môžeme uviesť prípad, kedy Medzinárodnárodny súdny dvor

---

¹²³ DAM-DE JONG, D.; SJOSTEDT, B. *Enhancing Environmental Protection in Relation to Armed Conflict: An Assessment of the ILC Draft Principles*. Loy. LA Int'l & Comp. L. Rev., 2021, p. 148.

¹²⁴ DAM-DE JONG, D.; SJOSTEDT, B. *Enhancing Environmental Protection in Relation to Armed Conflict: An Assessment of the ILC Draft Principles*. Loy. LA Int'l & Comp. L. Rev., 2021, p. 151.

¹²⁵ JANKUV, J. *Enviromentalizácia medzinárodného práva verejného a jej vplyv na právo Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky*. Praha: Leges, 2021, s. 260.

v poradnom stanovisku z 8. júla 1996 „*Zákonnost' hrozby alebo použitia jadrových zbraní*“ vykladal obyčajové zásady ako zásada vojenskej nevyhnutnosti a zásada proporcionality.¹²⁶¹²⁷

V Návrhu zásad v princípe 13 použijú formuláciu so spojkou „a“, v tomto prípade by sme vymenili na spojku „alebo“, ako v princípe 17. Tým by sa stanovila alternatívna podmienka namiesto kumulatívnej. To znamená, že na porušenie ustanovení by stačilo splniť aspoň jednu z podmienok, čo je z pohľadu ochrany životného prostredia priaznivejšia. V tomto prípade ide o podmienky: rozsiahle, dlhodobé a vážne poškodenie životného prostredia.

Ďalej navrhujeme vytvoriť zjednotený, definitívny výklad pojmov „rozsiahle, dlhodobé, vážne“, aby odlišné definície nebránili efektívnu aplikáciu spomenutých podmienok. Výklad z Reportu Valného Zhromaždenia z Konferencii Výboru pre ozbrojenia k ENMOND je priaznivejší ako výklad Medzinárodného výboru Červeného kríža k Protokolu I. Odlišnosť spočíva vo výklade pojmu „dlhodobé“. Pojem „dlhodobé“ v Reporte valného zhromaždenia je vykladané ako obdobie „niekoľko mesiacov“, ale Medzinárodným výborom Červeného kríža ako obdobie „minimálne 10 rokov“. Podľa nášho názoru formulácia podľa Reportu Valného zhromaždenia je priaznivejšia, z tohto dôvodu by sme navrhli doplneniu výklad pojmov, ktoré znie: „rozsiahle“ sa vzťahoval na geografickú oblasť s rozlohou niekoľko stoviek kilometrov štvorcových, „dlhodobé“ vyžadoval, aby účinok trval niekoľko mesiacov a „závažný“ znamenal vážne alebo významné narušenie alebo poškodenie ľudského zdravia a života, prírodných a hospodárskych zdrojov alebo iných aktív.

Náš posledný návrh sa týka záväznosti zásad tohto Návrhu. Odporúčali by sme vydať vo forme Dohovoru z dôvodu aby aj zásady, ktoré nemajú obyčajový charakter nadobudli záväzný charakter.

---

¹²⁶ BENVENUTI, P. *The ICTY prosecutor and the review of the NATO bombing campaign against the Federal Republic of Yugoslavia*. European Journal of International Law, 2001, p. 509.

¹²⁷ UNITED NATIONS. *Summaries of judgments advisory opinions and orders of the international court of justice..* United Nations Publications, LEGALITY OF THE THREAT OR IJSE OF NUCLEAR WEAPONS Advisory Opinion of 8 July 1996, p. 96, 99, 102.

3 Zodpovednosť za porušenie medzinárodného práva životného prostredia počas ozbrojeného konfliktu

3.1 Medzinárodnoprávna úprava zodpovednosti štátov podľa Návrhu článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne konanie

Návrh článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne konanie z roku 2001 (ďalej len „*Návrh*“) predstavuje komplexný súbor pravidiel upravujúcich všeobecné ustanovenia o zodpovednosti štátov za porušenie medzinárodnoprávných povinností. Má 59 článkov, ktoré sú rozdelené do štyroch častí. Článok 1 až 27 Návrhu sa venuje medzinárodnému protiprávnemu činu štátu. Táto časť je rozdelená do piatich kapitol, ktoré sú: všeobecné zásady, priznanie zodpovednosti za konania štátu, porušenie medzinárodného záväzku, zodpovednosť štátu v súvislosti s konaním iného štátu, okolnosti vylučujúce protiprávnosť. Článok 28 až 41 Návrhu sa zaoberá obsahom medzinárodnej zodpovednosti štátu. Táto časť je rozdelená do troch kapitol, ktoré sú: všeobecné zásady, náhrada škody za ujmy, závažné porušenia záväzkov podľa imperatívnych noriem všeobecného medzinárodného práva. Článok 42 až 54 Návrhu upravuje uplatňovanie medzinárodnej zodpovednosti štátu. Táto časť je rozdelená do dvoch kapitol, ktorými sú: odvolanie sa na zodpovednosť štátu a protiopatrenia. Štvrtá časť, články 55 až 59, obsahuje päť záverečných ustanovení.¹²⁸

Článok 1 Návrhu ustanovuje fundamentálnu, základnú zásadu medzinárodného práva, ktorá znie: *“Každý medzinárodný protiprávny čin štátu má za následok medzinárodnú zodpovednosť tohto štátu.”* Článok 2 stanovuje požadované prvky pre vznik medzinárodného protiprávného činu. Ide o konanie, ktoré možno pripísať štátu, a ktoré sú v rozpore s jeho medzinárodnými záväzkami. Bežne sa používajú pojmy subjektívny prvok a objektívny prvok na opis základných prvkov protiprávného správania štátu. Napriek tomu sa Návrh tejto terminológii vyhýba.¹²⁹ Subjektívny prvok spočíva v tom, že toto správanie je pripočítateľné na

---

¹²⁸ CRAWFORD, J. *Articles on responsibility of states for internationally wrongful acts*. United Nations Audiovisual Library of International Law, 2012. p. 2-5.

¹²⁹ INTERNATIONAL LAW COMMISSION, et al. *Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries*, 2001. United Nations, 2008. s. 34, Art. 2 Elements of an internationally wrongful act of a State (3).

vrub štátu. Objektívny prvok spočíva v tom, že štát týmto správaním koná proti svojim medzinárodným záväzkom.¹³⁰

V kontexte správania pričíateľného štátu je kľúčové zdôrazniť ustanovenie článku 4, ktoré definuje správanie pričíateľné štátu na medzinárodnej úrovni. Toto správanie zahŕňa konanie jeho vládnych orgánov, ako aj konanie iných osôb, ktoré konali na základe, pod vedením, z podnetu alebo pod kontrolou týchto orgánov, čím de facto zastupovali štát.¹³¹ Článok 9 upravuje výnimočnú situáciu, kedy sa správanie osoby alebo skupiny osôb pri výkone prvkov štátnej moci posudzuje ako správanie štátu, aj keď tieto osoby nekonali v mene úradných orgánov a nemali na to faktické oprávnenie. Výnimočnosť tejto situácie je zdôraznená slovným spojením „za okolností, ktoré si to vyžadujú“. Takéto okolnosti nastávajú len zriedkavo, a to napríklad v čase revolúcie, ozbrojeného konfliktu alebo zahraničnej okupácie.¹³²

Napriek ozbrojenej vojne stále platí zodpovednosť štátu. Zodpovednosť štátu vyplynie z nedodržania článku 2 ods. 4 Charty OSN, ktorý zakazuje hrozbu silou alebo použitie sily. Nezdržanie sa hrozby alebo použitia útokov v rozpore s týmto ustanovením bude mať za následok medzinárodnoprávnu zodpovednosť štátu. Činy, ktoré predstavujú „vedenie agresívnej vojny“, vedú nielen k zodpovednosti štátu, ale aj k individuálnej trestnej zodpovednosti za „zločiny proti mieru“. Zločiny proti mieru, rovnako ako porušenia jus cogens, majú univerzálnu jurisdikciu.¹³³

3.2 Medzinárodnoprávna úprava zodpovednosti jednotlivca podľa Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu

Medzinárodné právo subsumuje environmentálne zločiny pod kategóriu vojnových zločinov. Podľa článku 8 Rímskeho štatútu disponuje Medzinárodný trestný súd jurisdikciou v

---

¹³⁰ POŠIVÁKOVÁ, E. *Zodpovednosť štátov v medzinárodnom práve*, STUDIA IURIDICA Cassoviensia, ročník 3.2015, číslo 1, ISSN 1339-3995, s. 107.

¹³¹ INTERNATIONAL LAW COMMISSION, et al. *Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries*, 2001. United Nations, 2008, Chapter II., ATTRIBUTION OF CONDUCT TO A STATE, (2), p. 38.

¹³² INTERNATIONAL LAW COMMISSION, et al. *Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries*, 2001. United Nations, 2008, Art. 9. Conduct carried out in the absence or default of the official authorities, (1), p. 49.

¹³³ PARSONS, R. J. *The fight to save the planet: US Armed Forces, Greenkeeping, and enforcement of the law pertaining to environmental protection during armed conflict*. 1996. PhD Thesis. Monterey, California. Naval Postgraduate School. p. 59-60

otázke vojnových zločinov, vrátane tých, ktoré sú definované Ženevskými dohovormi z 12. augusta 1949 a ich Dodatkovými protokolmi z roku 1977. Normy priamo zamerané na ochranu životného prostredia v čase medzinárodných ozbrojených konfliktov sú obsiahnuté v Protokole I k Ženevským dohovorom, a to konkrétne v článkoch 35 a 55.¹³⁴ Ustanovenia obsahuje aj Štokholmská deklarácia, ktorá zdefinovala všeobecnú zásadu, ktorá môže mať vplyv na uplatniteľnosť medzinárodného obyčajového práva životného prostredia počas ozbrojeného konfliktu. Táto zásada ukladá štátom povinnosť dbať na to, aby aktivity prebiehajúce v rámci ich jurisdikcie alebo kontroly nemali za následok poškodzovanie životného prostredia iných štátov alebo oblastí ležiacich za hranicami národnej jurisdikcie.¹³⁵ Medzi relevantné medzinárodné dokumenty patria aj: Deklarácia z Ria v zásade 24, Svetová charta ochrany prírody v zásade 5, ENMOD, ktorý výslovne zakazuje nepriateľské využívanie životného prostredia ako prostriedku vedenia vojny a.¹³⁶

V článku 8 ods. 2 písm. b) bode iv) Rímskeho štatútu sa výslovne zakazuje poškodzovanie životného prostredia. Podľa neho vojnové zločiny znamenajú *„úmyselné začatie útoku s vedomím, že takýto útok spôsobí náhodné straty na životoch alebo zranenia civilistov alebo škody na civilných objektoch alebo rozsiahle, dlhodobé a vážne poškodenie prírodného prostredia, ktoré by bolo zjavne nadmerné vo vzťahu ku konkrétnemu a priamou celkovou očakávanou vojenskou výhodou“*. Článok 8 ods. 2 písm. b) bod iv) sa vzťahuje len na medzinárodné ozbrojené konflikty. Okrem rozsiahleho, dlhodobého a závažného poškodenia životného prostredia sa v tomto kontexte vyžaduje aj preukázanie úmyslu a vedomosti, že daný útok spôsobí takéto poškodenie, ako aj to, že toto poškodenie bude zjavne neprimerané vo vzťahu k priamo očakávanej celkovej vojenskej výhode. To je dôvod, prečo sa medzinárodné

---

¹³⁴ GOLOVKO, L. *International Legal Mechanisms for Holding the Russian Federation Accountable for Causing Environmental Damage as a Result of Armed Aggression against Ukraine*. Bratislava Law Review, 7(1), 2023, p. 30.

¹³⁵ BOTHE, M., et al. *International law protecting the environment during armed conflict: gaps and opportunities*. International Review of the Red Cross, 2010, p. 584.

¹³⁶ PARSONS, R. J. *The fight to save the planet: US Armed Forces, Greenkeeping, and enforcement of the law pertaining to environmental protection during armed conflict*. 1996. PhD Thesis. Monterey, California. Naval Postgraduate School. p. 60-63.

tribunály zdráhajú uznať spáchanie medzinárodného trestného činu proti životnému prostrediu.¹³⁷

Na vyvodenie zodpovednosti je nevyhnutné splnenie nasledovných kumulatívnych podmienok: Musí ísť o právne vynútiteľnú povinnosť. To znamená, že musí byť zakotvená v právne záväznom dokumente, ktorým sú strany viazané, ako napríklad zmluva alebo medzinárodný dohovor. Alternatívne môže byť súčasťou obyčajového práva, ktoré je tvorené ustálenou praxou a judikatúrou. Pre splnenie podmienok medzinárodného trestného činu proti životnému prostrediu je nutné, aby konanie páchatel'a spĺňalo nasledovné kritériá: Páchatel' musí konať s úmyslom a spôsobiť rozsiahle, dlhodobé a vážne poškodenie životného prostredia, ktoré musí naplniť kumulatívne.¹³⁸ To znamená, že musí mať vedomosť o potenciálnych následkoch svojho konania a napriek tomu ho uskutočniť. Páchatel' musí pred vykonaním útoku vedieť, že jeho konanie s vysokou mierou pravdepodobnosti spôsobí straty na životoch alebo rozsiahle, dlhodobé a vážne poškodenie životného prostredia. Poškodenie životného prostredia, ktoré je dôsledkom konania páchatel'a, musí byť zjavne neprimerané v porovnaní s priamo očakávanou celkovou vojenskou výhodou. To znamená, že škody na životnom prostredí musia byť natoľko závažné, že ich nemožno ospravedlniť žiadnym vojenským cieľom.¹³⁹ Výklad pojmu „rozsiahla, dlhodobá a vážna škoda“ zostáva nejasný. Medzinárodná judikatúra zatiaľ nedefinovala presný význam týchto pojmov. Orientačným bodom môže byť ENMOD. V tomto dokumente sa pojem „rozsiahle“ chápe ako poškodenie územia s rozlohou niekoľko sto kilometrov štvorcových, termín „dlhodobé“ ako poškodenie trvajúce dlhšie ako niekoľko mesiacov alebo jedno ročné obdobie a výraz „vážne“ ako poškodenie spôsobujúce značný rozvrat alebo ujmu ľudskému životu, prírode alebo hospodárskym zdrojom.¹⁴⁰

---

¹³⁷ GOLOVKO, L. *International Legal Mechanisms for Holding the Russian Federation Accountable for Causing Environmental Damage as a Result of Armed Aggression against Ukraine*. Bratislava Law Review, 7(1), 2023, p. 31.

¹³⁸ MAREČEK, L. *Ochrana environmentálnych noriem prostriedkami medzinárodného trestného práva*. Bratislavské právnické fórum 2023 : právny štát v medzinárodnom práve a medzinárodné právo v právnom štáte / Ondrej Ružička, Veronika Ťažká (zost.). Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2023. s. 28.

¹³⁹ Článok 8 ods. 2 písm. b) bod iv) Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu

¹⁴⁰ MAREČEK, L. *Ochrana environmentálnych noriem prostriedkami medzinárodného trestného práva*. Bratislavské právnické fórum 2023 : právny štát v medzinárodnom práve a medzinárodné právo v právnom štáte / Ondrej Ružička, Veronika Ťažká (zost.). Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2023. s. 27

Ochrana životného prostredia v kontexte ozbrojených konfliktov môže čeliť viacerým prekážkam. Existuje kritika, že súčasný súbor medzinárodnoprávných noriem zameraných ochranu životného prostredia v tejto oblasti je neuspokojivý. Zmluvné právo¹⁴¹ a obyčajové pravidlá sa javia ako buď príliš vágne, alebo príliš reštriktívne, čím obmedzujú úroveň ochrany životného prostredia. Osobitná úprava v Protokole I k Ženevským dohovorom, ktorá sa snaží stanoviť hranicu neprípustného poškodenia životného prostredia, sa zdá byť v praxi neúčinná. Ďalšie normy medzinárodného humanitárneho práva, ktoré by potenciálne mohli poskytovať nepriamu ochranu životného prostredia (napr. pravidlá ochrany majetku nepriateľa), sú podriadené doktríne vojenskej nevyhnutnosti. Táto doktrína sa vyznačuje vysokou mierou subjektivity pri posudzovaní miery poškodenia životného prostredia, čím znižuje jej praktickú užitočnosť v tejto oblasti.¹⁴²

Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu síce obsahuje ustanovenia týkajúce sa ozbrojených konfliktov medzinárodného charakteru, avšak neobsahuje obdobné ustanovenia týkajúce sa ozbrojených konfliktov nemajúcich medzinárodný charakter. Aj keď Rímsky štatút neobsahuje priame ustanovenia o ochrane životného prostredia v kontexte nemedzinárodných ozbrojených konfliktov, existujú ustanovenia, ktoré ponúkajú ochranu civilného obyvateľstva a objektov, napríklad drancovanie civilného majetku podľa čl. 8 ods. 2 písm. e) bod v) Rímskeho štatútu alebo zničenie majetku nepriateľa, ak takéto zničenie alebo zabratie naliehavo nevyžadujú potreby konfliktu podľa čl. 8 ods. 2 písm. e) bod xii) Rímskeho štatútu.¹⁴³ V kontexte ochrany životného prostredia tieto články sú relevantné z dôvodu, že Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu v čl. 8 ods. 2 písm. b) bode iv) neposkytuje ochranu životnému prostrediu počas ozbrojených konfliktov nemajúcich medzinárodný charakter. V takýchto prípadoch by teoreticky bolo možné aplikovať čl. 8 ods. 2 písm. e) bod xii) a čl. 8 ods. 2 písm. e) bod v).

---

¹⁴¹ V tomto kontexte, zmluvné právo chápané, ako právo vyplývajúce z medzinárodných zmlúv a dohovor podľa čl. 2 bodu 1 písm. a Viedenského dohovoru o zmluvnom práve, kde zmluva je definovaná ako: „medzinárodná dohoda uzavretá medzi štátmi písomnou formou, spravujúca sa medzinárodným právom, spísaná v jedinej alebo vo dvoch alebo viacerých súvisiacich listinách, nech je jej názov akýkoľvek”

¹⁴² CUSATO, E. *Overcoming the “Logic of Exception”: A Critique of the UN Security Council’s Response to Environmental Damage from the 1990–91 Gulf War*. Asian Journal of International Law, 2019, p. 3.

¹⁴³ MAREČEK, L. *Ochrana environmentálnych noriem prostriedkami medzinárodného trestného práva*. Bratislavské právnické fórum 2023 : právny štát v medzinárodnom práve a medzinárodné právo v právnom štáte / Ondrej Ružička, Veronika Ťažká (zost.). Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2023. s. 24

Ako riešenie navrhujeme formuláciu v čl. 8 ods. 2 pís. b) rozšíriť aj na ozbrojený konflikt, ktorý nemá medzinárodný charakter.

3.3 Povinnosť kompenzácie

Povinnosť kompenzácie za medzinárodne protiprávne konanie štátu je zakotvená v článku 30 Návrhu. Tento článok sa zaoberá dvoma samostatnými, ale vzájomne súvisiacimi otázkami, ktoré vyplývajú z porušenia medzinárodného záväzku: Zastavenie protiprávneho konania a poskytnutie záruk a garancií neopakovania. Zastavenie je akoby negatívnym aspektom budúceho plnenia, ktorý sa týka zabránenia pokračujúcemu protiprávnemu konaniu, zatiaľ čo uistenia a záruky plnia preventívnu funkciu a možno ich označiť za pozitívne posilnenie budúceho plnenia. Článok 30 písm. a) sa zaoberá povinnosťou štátu zodpovedného za medzinárodne protiprávny čin ukončiť protiprávne konanie. V súlade s článkom 2 sa slovo „čin“ vzťahuje na konanie aj opomenutie. Ukončenie sa teda týka všetkých protiprávnych činov, ktoré sa rozširujú v čase „bez ohľadu na to, či je konanie štátu konaním alebo opomenutím“. Článok 30 písm. b) sa zaoberá povinnosťou zodpovedného štátu poskytnúť primerané zabezpečenia a záruky, že sa situácia nebude opakovať, ak si to okolnosti vyžadujú.¹⁴⁴ Článok 31 stanovuje, že zodpovedný štát je povinný v plnej miere nahradiť škodu spôsobenú medzinárodne protiprávnym činom. Podľa čl. 34 môže zabezpečiť formou reštitúcie, kompenzácie a satisfakcie.¹⁴⁵

Medzinárodné praktické skúsenosti ukazujú, že v praxi sa už vyskytli prípady odškodnenia za škody na životnom prostredí spôsobené počas ozbrojených konfliktov. Jedným z príkladov je rozhodnutie prijaté Kompenzačnou komisiou OSN, ktorá bola zriadená rezolúciou Bezpečnostnej rady OSN č. 687 na riešenie prípadov súvisiacich s vojnou v Perzskom zálive v rokoch 1990 až 1991, ktoré sa týkalo škôd na životnom prostredí v priamej súvislosti s inváziou irackej armády do Kuvajtu.¹⁴⁶ Environmentálne rozhodnutia Kompenzačnej komisie sa zameriavajú na ochranu a obnovu environmentálnej integrity. Rozhodnutia komisie boli založené na zásadách predbežnej opatrnosti, spoločného záujmu,

---

¹⁴⁴ INTERNATIONAL LAW COMMISSION, et al. Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries, 2001. United Nations, 2008, Art. 30, p. 88-91.

¹⁴⁵ PAPARINSKIS, M. A case against crippling compensation in international law of state responsibility. *The Modern Law Review*, 2020, 83.6: 1254.

¹⁴⁶ GOLOVKO, L. *International Legal Mechanisms for Holding the Russian Federation Accountable for Causing Environmental Damage as a Result of Armed Aggression against Ukraine*. *Bratislava Law Review*, 7(1), 2023: 33.

záväzkov voči budúcim generáciám a hodnoty ekosystémov, popri dlhodobu platných zásadách medzinárodného práva.¹⁴⁷

Rezolúcia Bezpečnostnej rady č. 687, schválená podľa kapitoly VII Charty OSN na konci vojny v Perzskom zálive v roku 1991, požadovala od Iraku, aby odovzdal všetky zbrane hromadného ničenia a vytvorila Osobitnú komisiu OSN pre Irak, ktorá mala monitorovať dodržiavanie tejto požiadavky. Irak mal oznámiť umiestnenie a bezpodmienečne súhlasiť so zničením, odstránením alebo zneškodnením všetkých chemických látok pod medzinárodným dohľadom, biologických zbraní a balistických rakiet s doletom väčším ako 150 km.¹⁴⁸ Právny základ zodpovednosti Iraku, ako už bolo spomenuté, je uvedený v rezolúcii Bezpečnostnej rady OSN č. 687, ktorá potvrdzuje zodpovednosť krajiny podľa medzinárodného práva za škody na životnom prostredí a vyčerpanie prírodných zdrojov v dôsledku irackej invázie a okupácie Kuvajtu.¹⁴⁹

Počas konania prebiehala klasifikácia žiadostí v rámci šiestich kategórií: Kategórie A, B, C a D pre žiadosti jednotlivcov, kategória E pre žiadosti spoločností a kategória F pre žiadosti vlád a medzinárodných organizácií. Environmentálne nároky spadali do kategórie F, podkategórie F4. Skupina zodpovedná za posudzovanie týchto nárokov zahájila svoju činnosť v roku 2000, takmer desať rokov po prijatí rezolúcie BR OSN č. 687. Proces preskúmania bol ukončený v roku 2005.¹⁵⁰

Zamerali sa predovšetkým na otázku: Aké druhy strát alebo ujmy by mali byť kompenzovateľné ako „*priame environmentálne škody a vyčerpanie prírodných zdrojov*“? Odpoveď poskytla Rada guvernérov rozhodnutím č. 7: „*Znižovanie a prevencia environmentálnych škôd, primerané opatrenia už prijaté na vyčistenie a obnovu životného prostredia alebo budúce opatrenia, ktoré možno zdokumentovať ako primerane potrebné na vyčistenie a obnovu životného prostredia, primerané monitorovanie a posudzovanie*

---

¹⁴⁷ PAYNE, C. R. *Legal liability for environmental damage: The United Nations Compensation Commission and the 1990–1991 Gulf War*. Governance, Natural Resources, and Post-Conflict Peacebuilding, ed. C. Bruch, C. Muffett, and SS Nichols. London: Earthscan, 2016. p. 724.

¹⁴⁸ WEDGWOOD, R. *The enforcement of Security Council Resolution 687: The threat of force against Iraq's weapons of mass destruction*. American Journal of International Law, 1998, p. 724.

¹⁴⁹ CUSATO, E. *Overcoming the “Logic of Exception”: A Critique of the UN Security Council's Response to Environmental Damage from the 1990–91 Gulf War*. Asian Journal of International Law, 2019, p. 82.

¹⁵⁰ CUSATO, E. *Overcoming the “Logic of Exception”: A Critique of the UN Security Council's Response to Environmental Damage from the 1990–91 Gulf War*. Asian Journal of International Law, 2019, p. 83.

*environmentálnych škôd na účely hodnotenia a odstraňovania škôd a obnovy životného prostredia, primerané monitorovanie verejného zdravia a vykonávanie lekárskeho prehliadok, vyčerpanie alebo poškodenie prírodných zdrojov“.*¹⁵¹

Tento zoznam zahŕňa ekonomické straty, ktoré vznikli štátom pri monitorovaní, posudzovaní a zmierňovaní, a obnovu škôd na životnom prostredí a ich zdravotných následkov, ako aj straty na environmentálnych zdrojoch bez komerčnej hodnoty, tzv. čisto environmentálne škody. Vo svojej prvej správe Výbor F4 sa zaoberal s nárokmi za monitorovanie a hodnotenie účinkov vojny a priznal susedným krajinám - Saudskej Arábii, Kuvajtu, Iránu, Jordánsku a Sýrii 243 miliónov USD. V druhej správe sa Výbor zameriaval na tvrdenia krajín, ktoré poskytli technickú pomoc a týmto krajinám, konkrétne Austrálii, Kanade, Nemecku, USA, Spojenému kráľovstvu a Holandsku priznal 8.4 milióna USD. V posledných troch správach sa diskutovalo o nárokoch na nápravu environmentálnych škôd a vyčerpania prírodných zdrojov. Výbor F4 okrem uznania nákladov na obnovu poškodených environmentálnych zdrojov bezprecedentne priznal aj kompenzovateľnosť „čistej environmentálnej škody“, a tak priznal Jordánsku 160.3 miliónov USD a Saudskej Arábii 46.1 miliónov USD.¹⁵²

V postkonfliktnom kontexte sú k dispozícii alternatívne formy odškodnenia, vrátane reštitúcie, kompenzácie a satisfakcie, ktoré sú v súlade s pravidlami medzinárodného práva akceptované väčšinou štátov. V prípade environmentálnych škôd sa môže použiť reštitúcia, ak strata pozostáva z územia alebo majetku, ktorý možno vrátiť do predchádzajúceho stavu. Zadosťučinenie je prostriedok nápravy tých škôd, ktoré predstavujú ujmu štátu. Má formu uznania porušenia, vyjadrenia ľútosti, formálneho ospravedlnenia alebo iného vhodného spôsobu ospravedlnenia. Tento spôsob je zriedka vhodný v prípade škôd na životnom prostredí alebo prírodných zdrojoch. Kompenzačná komisia OSN si vybrala formu finančného prevodu, ktorá je ďalšou formou náhrady škody, ktorá sa v stanovisku Komisie pre medzinárodné právo chápe tak, že má pokrývať akúkoľvek škodu, ktorú možno finančne ohodnotiť.¹⁵³

---

¹⁵¹ Tamže.

¹⁵² CUSATO, E. *Overcoming the “Logic of Exception”: A Critique of the UN Security Council’s Response to Environmental Damage from the 1990–91 Gulf War*. Asian Journal of International Law, 2019, p. 84-85.

¹⁵³ PAYNE, C. R. *Legal liability for environmental damage: The United Nations Compensation Commission and the 1990–1991 Gulf War*. Governance, Natural Resources, and Post-Conflict Peacebuilding, ed. C. Bruch, C. Muffett, and SS Nichols. London: Earthscan, 2016. p. 737

3.4 Poškodenie životného prostredia počas vojny na Ukrajine a zodpovednosť Ruskej federácie

V súčasnosti nie je možné úplne posúdiť vplyv vojny na životné prostredie pre nedostatok presných informácií. Sú na to dva dôvody. Po prvé už len zhromažďovanie týchto údajov je pre špecialistov nebezpečné, pretože prebiehajú aktívne nepriateľské akcie. Po druhé, nie všetky informácie možno zverejniť z taktických dôvodov. Podľa Ministerstva životného prostredia a prírodných zdrojov Ukrajiny podľa predbežných odhadov agresor k 1. marcu 2022 vedie bojové operácie na území 900 objektov fondu prírodnej rezervácie s rozlohou 12 406,6 km², čo je asi tretina rozlohy fondu prírodnej rezervácie Ukrajiny.¹⁵⁴ Vojna spôsobila devastáciu veľkej časti ukrajinskej infraštruktúry a narušila základné služby v mnohých častiach krajiny. Tieto škody ovplyvnili zásobovanie energiou, vodou, potravinami, sanitárnymi a hygienickými zariadeniami, odpadové hospodárstvo, zdravotnú starostlivosť, vzdelávanie, bývanie, dopravu, poľnohospodárske a priemyselné výrobky a prístup k nim. Okrem znečistenia životného prostredia vrátane únikov toxických chemikálií v dôsledku poškodenia priemyselných zariadení existujú obavy z jadrového nebezpečenstva vzhľadom na prítomnosť päťnástich reaktorov v štyroch prevádzkovaných jadrových elektrárnach a viacerých rádioaktívnych zdrojov na rôznych miestach na Ukrajine.¹⁵⁵

V dôsledku nepriateľstva je v súčasnosti časť lesov v Kyjeve, Černigove, Sumach, Luhansku, Donecku a Chersone pod kontrolou okupantov. Škody na majetku a lesnom hospodárstve zatiaľ nie je možné posúdiť. V lesoch je už veľké množstvo spadnutých nábojov a nevybuchnutej munície. Podľa ministerstva obrany bolo počas 20 dní ruskej vojenskej invázie na Ukrajinu odpálených asi 900 rakiet rôznych kalibrov a typov. Počas výbuchu sú všetky látky úplne oxidované a produkty chemickej reakcie sa uvoľňujú do atmosféry. Tie hlavné, oxid

---

¹⁵⁴ OMELCHUK, O., SADOGRSKA, S. ., *Príroda a vojna: Ako ruská vojenská invázia ovplyvňuje životné prostredie Ukrajiny*, 1.4.2022, Dostupné na: <https://ecoaction.org.ua/pryroda-ta-vijna.html>

¹⁵⁵ RACIOPPI, F., et al. *The impact of war on the environment and health: implications for readiness, response, and recovery in Ukraine*. The Lancet, 2022, p. 871-873.

uhličitý a vodná para, nie sú síce toxické, avšak sú škodlivé v kontexte klimatických zmien, keďže oba sú skleníkové plyny.¹⁵⁶

Prebiehajúca rusko-ukrajinská vojna je najvýznamnejším konfliktom v Európe od druhej svetovej vojny a má viaceré geopolitické, hospodárske, infraštruktúrne a zdravotné dôsledky. Vojna má vážne negatívne dôsledky na ľudí a planétu. Poškodenie priemyselnej a obchodnej infraštruktúry môže kontaminovať vodné zdroje, čo môže byť nebezpečné pre zdravie ľudí a ekosystémov. Nedostatok vody a zhoršujúce sa hygienické podmienky sú už zjavné, keďže boli zasiahnuté dodávky vody a hygienická infraštruktúra. Príslušná infraštruktúra úzko spojená s otázkami životného prostredia môže byť tiež cieľom vojny. Opakovane dochádza k útokom na infraštruktúru fosílnych palív, elektrárne, systémy zásobovania vodou a jadrové zariadenia. Krajina disponuje rozvinutým intenzívnym priemyslom, vrátane chemických tovární, oceliarní a zbrojárskych závodov. Tieto priemyselné odvetvia predstavujú širokú škálu potenciálnych environmentálnych rizík.¹⁵⁷ Kvalita ovzdušia je nepriaznivo ovplyvnená v dôsledku pohybu síl a neustáleho bombardovania. Pretrváva aj pravdepodobnosť úniku radiácie z jadrových zariadení. Fyzikálne, chemické a biologické vlastnosti pôdy boli ovplyvnené ostreľovaním a výbuchmi, v dôsledku čoho bolo vážne postihnuté poľnohospodárstvo. Vojenské akcie spôsobili rozsiahle odlesňovanie a dokonca aj lesné požiare.¹⁵⁸

Z hľadiska medzinárodného trestného práva zostáva životné prostredie v čase vojny takmer nechránené. Ničeniu prírodného prostredia na Ukrajine sa však venuje väčšia pozornosť ako v minulých konfliktoch. Tento záujem vyvoláva rozsiahlejšie mediálne pokrytie environmentálnych otázok a rastúce povedomie verejnosti o význame životného prostredia. Prírodné prostredie by už nemalo byť vo vojne len druhoradým záujmom.¹⁵⁹

Podľa autora Davida Krotta by mal vynaložiť Medzinárodný trestný súd po prvé väčšie úsilie na uplatňovanie článku 8 ods. 2 písm. b) bodu iv) Rímskeho štatútu ako „skutočného“ vojnového zločinu týkajúceho sa vojny na Ukrajine. Po druhé medzinárodné spoločenstvo

---

¹⁵⁶ OMELCHUK, O., SADOGRSKA, S. ., *Príroda a vojna: Ako ruská vojenská invázia ovplyvňuje životné prostredie Ukrajiny*, 1.4.2022, Dostupné na: <https://ecoaction.org.ua/pryroda-ta-vijna.html>

¹⁵⁷ KROTT, D. *The Forgotten Victim of War: The Natural Environment in Ukraine*. 2022.

¹⁵⁸ RAWTANI, D., et al. *Environmental damages due to war in Ukraine: A perspective*. Science of The Total Environment, 2022, p. 1

¹⁵⁹ KROTT, D. *The Forgotten Victim of War: The Natural Environment in Ukraine*. 2022.

štátov by sa malo zaviazat' akceptovať životné prostredie ako faktor v medzinárodnom trestnom práve v čase vojny a mieru.¹⁶⁰

Podľa Marečka neposkytuje Rímsky štatút explicitnú ochranu životného prostredia v kontexte skutkových podstat zločinov proti ľudskosti a genocídy. Napriek tomu existuje priestor pre úvahu o životnom prostredí ako o sekundárnom objekte ochrany v rámci týchto skutkových podstat. V kontexte genocídy sa jedná o „*cieľavedomé privodenie takých životných podmienok skupine, ktorých cieľom je spôsobiť jej úplné alebo čiastočné fyzické zničenie.*“ V kontexte zločinov proti ľudskosti sa jedná o „*vyhladzovanie*“, t.j. úmyselné privodenie životných podmienok, medziiným zamedzenie prístupu k potravinám a liekom, s cieľom zničiť časť obyvateľstva. V oboch prípadoch môže ničenie životných podmienok zahŕňať rozsiahlu devastáciu životného prostredia, a to formou vypaľovania lesov, kontaminácia vodných zdrojov, znečistenia ovzdušia či vôd, dezertifikácia, atď.¹⁶¹

Problémy vyskytujú aj na pôde Bezpečnostnej rady OSN. Bezpečnostná rada OSN sa skladá z piatich stálych členov (Ruská federácia, Spojené štáty americké, Čínska ľudová republika, Veľká Británia a Francúzsko) a desiatich nestálych členov. Stáli členovia majú právo individuálneho veta. Vzhľadom na ich zvýšenú mieru zodpovednosti za udržiavanie mieru a bezpečnosti na medzinárodnej úrovni nemožno od stálych členov Bezpečnostnej rady OSN očakávať, že prijímú záväzky, s ktorými nesúhlasia. Systém kolektívneho donútenia Organizácie Spojených národov je založený na predpoklade kontinuálnej spolupráce medzi víťazmi nad agresormi v druhej svetovej vojne. Táto spolupráca by mala viesť k spoločnému súhlasu a umožniť zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti aj v povojnovom období, a to aj s použitím prostriedkov kolektívneho donútenia. Z dôvodu práva veta Ruskej federácie v Bezpečnostnej rade OSN je táto rada paralyzovaná v riešení problematiky ruskej invázie na Ukrajinu. Z nášho pohľadu existujú možnosti reformy Bezpečnostnej rady, ktoré by posilnili jej efektivitu v takýchto krízových situáciách. Možnosťou by bolo obmedzenie práva veta v prípadoch závažného porušenia medzinárodného práva, akým je aj ruská invázia na Ukrajinu.

---

¹⁶⁰ Tamže.

¹⁶¹ MAREČEK, L. *Ochrana environmentálnych noriem prostriedkami medzinárodného trestného práva*. Bratislavské právnické fórum 2023 : právny štát v medzinárodnom práve a medzinárodné právo v právnom štáte / Ondrej Ružička, Veronika Ťažká (zost.). Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2023. s. 29.

Ak niekto rozpráva o hrozivých následkoch vojny, väčšinou tým myslí ľudí, budovy a zvieratá. Životné prostredie ako celok nebolo dostatočne dôležité pre budúcnosť, ale na druhej strane s ochranou životného prostredia súvisí aj čistá voda, čistý vzduch a úrodná pôda, ktoré sú nevyhnutné pre život ľudstva. Európsky parlament 19. januára 2023 vydal Uznesenie o zriadení tribunálu pre zločin agresie proti Ukrajine, v ktorom konštatuje aj to, že „*útočná vojna je závažný zločin podľa medzinárodného práva, najmä v súvislosti s možným použitím všetkých druhov zbraní hromadného ničenia, ktoré majú katastrofálne následky pre svetový mier a živobytie ľudí, ako aj spôsobujú vážne a dlhodobé škody na životnom prostredí a klíme*“¹⁶². Ďalej v bode 14 podporuje odporúčanie Valného zhromaždenia OSN, aby vytvorili Medzinárodný register škôd v spolupráci s Ukrajinou s cieľom dokumentovať vzniknuté škody pre účely ich budúceho nárokovania aj v súvislosti s dlhodobým, rozsiahlym a vážnym poškodením životného prostredia a klímy, ktoré vznikli dôsledkom nezákonného konania Ruskej federácie voči Ukrajine.¹⁶³

Ruská invázia na Ukrajinu je podľa medzinárodného práva nezákonná. Po prvé ruská invázia porušuje medzinárodné právo vo všeobecnosti, pretože porušuje článok 2 ods. 4 Charty OSN, v ktorom sa uvádza, že žiadny člen OSN nesmie použiť silu proti inému členovi. S odkazom na ľudské práva, v dôsledku ruskej invázie zahynuli tisíce ľudí počas útokov, čo je presvedčivým dôkazom porušenia práva na život. Z pohľadu medzinárodného humanitárneho práva ruské vojenské útoky sú klasifikované ako nerozlišujúce, teda nerozlišujú medzi civilistami a bojovníkmi, útočia na nevojenské objekty, ako aj na životne dôležité objekty, ako sú jadrové a ropné zariadenia, čo má za následok znečistenie a poškodenie životného prostredia.¹⁶⁴

Ruská federácia v roku 2019 odstúpila od Dodatkového protokolu I k Ženevským dohovorom. Od 16. septembra 2022 Ruská federácia nie je členom Rady Európy. Ruská federácia si chcela už vopred zabezpečiť, aby nezodpovedala za environmentálne škody spôsobené počas vojny. Napriek tomu, že Ruská federácia už nie je signatárom týchto dohôd,

---

¹⁶² Uznesenie Európskeho parlamentu z 19. januára 2023 o zriadení tribunálu pre zločin agresie proti Ukrajine (2022/3017(RSP)) pís. N.

¹⁶³ Uznesenie Európskeho parlamentu z 19. januára 2023 o zriadení tribunálu pre zločin agresie proti Ukrajine (2022/3017(RSP)) bod 14.

¹⁶⁴ ROMDONI, R. N. M. *Legal Responsibility for Environmental Damage Caused by Russian and Ukrainian Wars: International Humanitarian and Criminal Law Perspectives*. UNIFIKASI: Jurnal Ilmu Hukum, 2023, p. 106.

ešte sa na ňu vzťahuje obyčajové humanitárne a environmentálne právo, hlavne nachádzajúce sa v čl. 2 ods. 4 Charty OSN. Článok 2 Charty OSN stanovuje, že štáty sú povinné nevykonávať žiadne opatrenia, ktoré by ohrozili celistvosť a zvrchovanosť iného štátu a ich nezávislosť, ale naopak, aby sa snažili o urovnanie sporov mierovými prostriedkami. Okrem toho článok 2 Charty OSN stanovuje povinnosť, aby všetci členovia zabezpečili, že všetky práva a výhody vyplývajúce z možného alebo pravdepodobného ohrozenia celistvosti a zvrchovanosti iného štátu a ich nezávislosti nebudú porušené, a aby využili prostriedky na urovnanie sporov mierovou cestou.¹⁶⁵

Program Spojených národov pre životné prostredie identifikoval tisíce prípadov znečistenia ovzdušia, vody a pôdy, ako aj drastické zníženie stability ekosystémov. Toto znečistenie je spôsobené poškodením jadrových elektrární, priemyselných lokalít, baní a ropných skladovacích zariadení. Prístup k presným informáciám o útokoch Ruskej federácie na časti Ukrajiny na prírodné prostredie je obmedzený.¹⁶⁶ Na druhej strane Úrad generálneho prokurátora Ukrajiny spolu s medzinárodnými partnermi vytvoril verejnú databázu, do ktorej môžu občania nahlasovať vojnové zločiny a zločiny proti ľudskosti spáchané ruskou armádou na Ukrajine. Tieto informácie sa zhromažďujú na účely predloženia dôkazov Medzinárodnému trestnému súdu a prípadnému budúcemu osobitnému tribunálu po jeho zriadení s cieľom odsúdiť konkrétne osoby zapojené do vojnových zločinov. Prostredníctvom webovej stránky je možné zasielať videá a fotografie, ako aj akékoľvek iné informácie. Tú verejnú webovú stránku vytvorila Generálna prokuratúra s medzinárodnými partnermi, na ktorej môžu občania zverejniť dôkazy o poškodení – fotky, videá, texty, ktoré akokoľvek dokumentujú vojnové zločiny. Databáza existuje pod názvom „Prosecute #RussianWarCrimes“ na tejto webovej stránke: <https://warcrimes.gov.ua/en/>.¹⁶⁷ Invázia na Ukrajinu porušila mnohé časti medzinárodného práva. Ruská armáda iniciovala diskriminačné údery na civilistov, civilné objekty a kľúčovú

---

¹⁶⁵ ABONYI, A. U. *Invasion of Ukraine by Russia: The Legal Implications*. LASJURE, 2021, p. 181.

¹⁶⁶ ROMDONI, Rafi Nasrullo Muhammad. *Legal Responsibility for Environmental Damage Caused by Russian and Ukrainian Wars: International Humanitarian and Criminal Law Perspectives*. UNIFIKASI: Jurnal Ilmu Hukum, 2023, p. 112.

¹⁶⁷ GOLOVKO, L. *International Legal Mechanisms for Holding the Russian Federation Accountable for Causing Environmental Damage as a Result of Armed Aggression against Ukraine*. Bratislava Law Review, 7(1), 2023, p. 35.

infraštruktúru. Ruská federácia porušila medzinárodné humanitárne právo tým, že systematicky ničila energetickú infraštruktúru a husto obývané oblasti.¹⁶⁸

Podľa nášho názoru Ruská federácia nenesie zodpovednosť za náhradu škôd spôsobených poškodením životného prostredia. Ako príklad vyvedenia zodpovednosti v prípade ochrany životného prostredia počas ozbrojeného konfliktu môžeme spomenúť priznanie kompenzácie za poškodenie životného prostredia počas vojny v Perzskom zálive v roku 1991, kde Kompenzačná komisia priznala milióny USD. V tomto kontexte je relevantná rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN č. 687, ktorá slúži ako základ pre vyvedenie zodpovednosti. Avšak v prípade Ruskej federácie je uplatnenie rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 687 nemožné z dôvodu jej práva veta.¹⁶⁹

---

¹⁶⁸ ROMDONI, R. N. M. *Legal Responsibility for Environmental Damage Caused by Russian and Ukrainian Wars: International Humanitarian and Criminal Law Perspectives*. UNIFIKASI: Jurnal Ilmu Hukum, 2023, p. 112.

¹⁶⁹ ROMDONI, Rafi Nasrulloh Muhammad. *Legal Responsibility for Environmental Damage Caused by Russian and Ukrainian Wars: International Humanitarian and Criminal Law Perspectives*. UNIFIKASI: Jurnal Ilmu Hukum, 2023, p. 114.

Záver

Aktuálna medzinárodná ochrana životného prostredia počas ozbrojených konfliktov vykazuje značné nedostatky a nie je dostatočne efektívna. Počas takýchto konfliktov dochádza k systematickému a rozsiahlemu poškodzovaniu životného prostredia, čo následne vedie k ohrozeniu a zhoršeniu životných podmienok miestneho obyvateľstva. Je nevyhnutné, aby životné prostredie nebolo vnímané ako druhotný objekt ochrany v kontexte ozbrojených konfliktov. Základné životné potreby, ako sú čistá voda, pôda, vzduch, rastliny a živočíchy, sú pre prežitie ľudí nevyhnutne dôležité.

Prvým dokumentom, ktorý upravoval ochranu životného prostredia, aj keď nie explicitne, bola Petrohradská deklarácia z roku 1868. Deklarácia síce priamo nedefinovala ochranu životného prostredia ako cieľ, ale jej pozitívnym prínosom bol zákaz používania zbraní spôsobujúcich zbytočné utrpenie, čím nepriamo chránila aj životné prostredie. Ochrana životného prostredia sa po druhej svetovej vojny mierne zvýšila.

Začiatkom 70. rokov sa odborníci začali zaoberať ochranou životného prostredia na medzinárodnej úrovni a pokúsili sa napraviť nedostatky v ochrane obetí ozbrojených konfliktov. Valné zhromaždenie OSN v roku 1976 prijalo Dohovor o zákaze vojenského alebo akéhokoľvek iného nepriateľského použitia prostriedkov meniacich životné prostredie (tzv. ENMOD). Pozitívnu stránkou tohto Dohovoru je to, že výslovne zakazuje nepriateľské využívanie životného prostredia ako prostriedku vedenia vojny a je aplikovateľný aj počas mieru. Jednou z nevýhod je absencia definície pojmov „*rozsiahle, dlhodobé a vážne škody*“, ale na druhej strane význam týchto pojmov bol doplnený v Reporte Valného zhromaždenia OSN z Konferencie Výboru pre odzbrojenie (Conference of the Committee on Disarmament). V tom istom roku bol prijatý aj Protokol I, ktorý sa v porovnaní s ENMOD vyznačuje niekoľkými pozitívami - so životným prostredím sa zaoberá ako „*obeťou*“ a jeho úprava je precíznejšia. Na druhej strane jeho negatívnou stránkou je, že životné prostredie môže byť nepriamo poškodené v uvedených prípadoch útokmi na vojenské ciele podľa čl. 56, napríklad ak sa v atómových elektrárnach vyrába elektrická energia pre pravidelnú, významnú a priamu podporu vojenských operácií.

Haagsky dohovor na ochranu kultúrnych statkov za ozbrojeného konfliktu z roku 1954 v s Protokolom I a II predstavuje komplexný právny rámec pre ochranu kultúrnych statkov v čase ozbrojených konfliktov. Pozitívne stránky Dohovoru sa vyznačujú širokou pôsobnosťou, ktorá presahuje rámec ozbrojených konfliktov a zahŕňa aj mierové obdobie. Dohovor sa taktiež aplikuje na ozbrojené konflikty nemajúce medzinárodný charakter, čím posilňuje ochranu kultúrneho dedičstva. Medzi záporné stránky Dohovoru patrí aj ustanovenie o vojenskej nevyhnutnosti, ktoré umožňuje výnimku z ochrany kultúrnych statkov.

Dohovor o zákaze vývoja, výroby a hromadenia zásob bakteriologických (biologických) a toxínových zbraní a o ich zničení zohráva dôležitú úlohu v posilňovaní ochrany pred biologickými zbraňami. Avšak Dohovor má aj svoje obmedzenia. Zákaz uchovávanania a výroby sa vzťahuje len na tie zbrane, ktoré nemajú prevenčný, ochranný alebo iný mierový účel. San Remo Manuál o medzinárodnom práve uplatniteľnom na ozbrojené konflikty na mori rozširuje ochranu v námornom prostredí. Manuál sa však nezaobrá otázkou zodpovednosti štátu za porušenie práva a vojnového zločinu. Manuál taktiež neobsahuje kontrolné mechanizmy na zabezpečenie dodržiavania jeho ustanovení.

V roku 2019 na pôde OSN prijali komplexnú úpravu na oblasti ochrany životného prostredia počas ozbrojeného konfliktu s názvom „*Návrh zásad o ochrane životného prostredia vo vzťahu k ozbrojeným konfliktom*“. Podľa nášho názoru upravuje komplexne ochranu životného prostredia počas, pred a po ozbrojenom konflikte. Význam daného dokumentu spočíva predovšetkým v tom, že kodifikuje záväzné obyčajové medzinárodné právo. To znamená, že časť ustanovení v ňom obsiahnutých je záväzná pre všetky štáty bez ohľadu na to, či daný dokument ratifikovali alebo prijali. Valné zhromaždenie na základe odporúčania Komisie vzalo Návrh zásad na vedomie, pripojilo ho k rezolúcii A/RES/77/104 a odporučilo štátom, medzinárodným organizáciám a relevantným subjektom, aby ho uplatňovali. Hoci závery Komisie nie sú záväzné, vďaka jej autorite a vplyvu ich štáty a medzinárodné inštitúcie často využívajú. Komisia slúži ako dôležitý zdroj pre medzinárodné súdne spory a Medzinárodný súdny dvor jej výstupom priznáva váhu porovnateľnú s obyčajovým právom.

Právnu úpravu ochrany životného prostredia v duchu noriem medzinárodného práva životného prostredia obsahujú multilaterálne dohody a nástroje „*soft law*“. Zastávame názor, že tieto dohody dopĺňajú ochranu, ale problémy sa môžu vyskytnúť v aplikovateľnosti

multilaterálnych dohôd. Multilaterálne dohody riešia svoju použiteľnosť v čase ozbrojených konfliktov výrazne odlišne. Niektoré priamo alebo nepriamo stanovujú ich ďalšie uplatňovanie počas nepriateľských akcií, zatiaľ čo v iných sa výslovne uvádza, že sú automaticky pozastavené, ukončené alebo neuplatniteľné po skončení ozbrojeného konfliktu a niektoré o tejto otázke celkom mlčia. Je nutné s ľútosťou poznamenať, že značná časť zmluvných dokumentov, o ktorých sme sa zmienili, patrí do poslednej kategórie.

Podľa nášho názoru, právna úprava zodpovednosti a povinnosť kompenzácie podľa Návrhu článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne konanie z roku 2001 je dostatočná. Túto skutočnosť potvrdzuje aj medzinárodná prax. Bezpečnostná rada OSN rezolúciou č. 687 priznala povinnosť kompenzácie škôd spôsobených vo vojne v Perzskom zálive. Ruská federácia odstúpila od Dodatočného protokolu I k Ženevským dohovorom, ale stále na ňu dopadá obyčajové právo, ako aj čl. 2 ods. 4 Charty OSN. Z hľadiska vyvodenia zodpovednosti voči Ruskej federácii a kompenzácie škôd sa toto riešenie javí ako problematické. Pri vyvodení zodpovednosti za vojnu v Perzskom zálive z roku 1990-1991 zohrávala kľúčovú úlohu práve rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN č. 687. V aktuálnom kontexte sa ukazuje ako nereálne aplikovať podobný prístup z dôvodu individuálneho práva veta Ruskej federácie v Bezpečnostnej rade OSN, ktorá je týmto paralyzovaná v riešení problematiky ruskej invázie na Ukrajinu. Z nášho pohľadu existujú možnosti reformy Bezpečnostnej rady, ktoré by posilnili jej efektivitu v takýchto krízových situáciách. Možnosťou by bolo obmedzenie práva veta v prípadoch závažného porušenia medzinárodného práva, akým je aj ruská invázia na Ukrajinu. Ako ďalšie riešenie odporúčame zriadenie samostatného a nezávislého kompenzačného orgánu, ktorý by nepodliehal Bezpečnostnej rade OSN.

Zoznam použitej literatúry

Doktrínálne zdroje:

1. ABONYI, A. U. *Invasion of Ukraine by Russia: The Legal Implications*. LASJURE, 2021, p. 176-183. Dostupné na: <<https://nigerianjournalsna.com/index.php/LASJURE/article/viewFile/2337/2280>>
2. BAXTER, R. R.; BUERGENTHAL, Thomas. *Legal aspects of the Geneva Protocol of 1925*. American Journal of International Law, 1970, p. 853-879. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/2198921>>
3. BAXTER, R. R. *The Geneva Conventions of 1949*. Naval War College Review, 1956, p. 59-83. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/45117320>>
4. BENVENUTI, P. *The ICTY prosecutor and the review of the NATO bombing campaign against the Federal Republic of Yugoslavia*. European Journal of International Law, 2001, p. 503-530. Dostupné na: <<https://doi.org/10.1093/ejil/12.3.503>>
5. BOTHE, M., et al. *International law protecting the environment during armed conflict: gaps and opportunities*. International Review of the Red Cross, 2010, p. 569-592. Dostupné na: <<https://international-review.icrc.org/sites/default/files/irrc-879-bothe-bruch-diamond-jensen.pdf>>
6. CRAWFORD, J. *Articles on responsibility of states for internationally wrongful acts*. United Nations Audiovisual Library of International Law, 2012. Dostupné na: <https://legal.un.org/avl/pdf/ha/rsiwa/rsiwa_e.pdf>
7. CUSATO, E. *Overcoming the "Logic of Exception": A Critique of the UN Security Council's Response to Environmental Damage from the 1990–91 Gulf War*. Asian Journal of International Law, 2019, p. 75-97. Dostupné na: <<https://www.cambridge.org/core/journals/asian-journal-of-international-law/article/overcoming-the-logic-of-exception-a-critique-of-the-un-security-councils-response-to-environmental-damage-from-the-199091-gulf-war/618E0F7BD0F274A6546FF6E595E1ED65>>
8. DAM-DE JONG, D.; SJOSTEDT, B. *Enhancing Environmental Protection in Relation to Armed Conflict: An Assessment of the ILC Draft Principles*. Loy. LA Int'l & Comp.

- L. Rev., 2021, p. 129-156. Dostupné na: <
<https://digitalcommons.lmu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1812&context=ilr>>
9. DOSWALD-BECK, L. *San Remo Manual on international law applicable to armed conflict at sea*. International Review of the Red Cross (1961-1997), 1995, p. 583-594. Dostupné na: <
<https://international-review.icrc.org/sites/default/files/S0020860400087246a.pdf>>
  10. DOSWALD-BECK, L. *The San Remo Manual on international law applicable to armed conflicts at sea*. American Journal of International Law, 1995, p. 192-208. Dostupné na: <
<https://www.jstor.org/stable/2203907>>
  11. DUDLEY, L. *Until We Achieve Universal Peace: Implications of the International Law Commission's Draft Articles on the Effects of Armed Conflict on Treaties*. Nat'l Sec. L. Brief, 2016, p. 13-35. Dostupné na: <
<https://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1089&context=nsldb>>
  12. GOLDBLAT, J. *The biological weapons convention: An overview*. International Review of the Red Cross (1961-1997), 1997, p. 251-265. Dostupné na: < <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/S0020860400084679a.pdf>>
  13. GOLOVKO, L. *International Legal Mechanisms for Holding the Russian Federation Accountable for Causing Environmental Damage as a Result of Armed Aggression against Ukraine*. Bratislava Law Review, 7(1), 2023 29–40. Dostupné na: <
<https://blr.flaw.uniba.sk/index.php/BLR/article/view/354/536>>
  14. GRIFFIN, P. J.; ALI, Saleem H. *Managing transboundary wetlands: The Ramsar Convention as a means of ecological diplomacy*. Journal of Environmental Studies and Sciences, 2014, p. 1-96. Dostupné na: <
<https://link.springer.com/article/10.1007/s13412-014-0173-0>>
  15. JABBARI-GHARABAGH, M. *Type of State Responsibility for Environmental Matters in International Law*. RJT ns, 1999, p. 59. Dostupné na: <
<https://ssl.editionsthemis.com/uploaded/revue/article/rjtv0133num1/jabbari.pdf>>
  16. JANKUV, J. *Enviromentalizácia medzinárodného práva verejného a jej vplyv na právo Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky*. Praha: Leges, 2021, 388 s., ISBN 978-80-7502-580-7

17. KASTENBERG, J. E. *The legal regime for protecting cultural property during armed conflict*. AFL Rev., 1997, p. 277-305. Dostupné na: <
https://digitalrepository.unm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1423&context=law_facultyscholarship>
18. KIRCHNER, A. *Environmental protection in time of armed conflict*. European Energy and Environmental Law Review, 2000, 9.10. Dostupné na: <
<https://kluwerlawna.com/journalarticle/European+Energy+and+Environmental+Law+Review/9.10/323078>>
19. KROTT, D. *The Forgotten Victim of War: The Natural Environment in Ukraine*. 2022. Dostupné na: <<https://justiceinconflict.org/2022/05/02/the-forgotten-victim-of-war-the-natural-environment-in-ukraine/#more-8917>>
20. LARSSON, M.-L. *Legal definitions of the environment and of environmental damage*. Stockholm Institute for Scandinavian Law. 1999, p. 155-176. Dostupné na: <<https://www.scandinavianlaw.se/pdf/38-7.Pdf>>
21. LEHTO, M. *Armed conflicts and the environment: The International Law Commission's new draft principles*. Review of European, Comparative & International Environmental Law, 2020, 29.1: 67-75. Dostupné na: <
https://nalibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/reel.12324?casa_token=kTf2zSaXMfYA AAAA%3AhE7XLT6ylsPeWUawNttAJiSmNvIEY0UViE5XSWtrkcAuR0UVNpEf4 Ypd4De5zy5pTgSsW4wFdjWBssit>
22. MAREČEK, L. *Ochrana environmentálnych noriem prostriedkami medzinárodného trestného práva*. Bratislavské právnické fórum 2023 : právny štát v medzinárodnom práve a medzinárodné právo v právnom štáte / Ondrej Ružička, Veronika Ťažká (zost.). Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2023. 132 s., ISBN 978-80-7160-700-7 Dostupné na:
<https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Konferencie_a_podujatia/BPF/2023/BPF_2023_medzinarodne_pravo.pdf>
23. MERO, Theodor. *The Martens Clause, principles of humanity, and dictates of public conscience*. American Journal of International Law, 2000, p. 78-89. Dostupné na: <

24. MUTUMA, Kenneth Wyne. *The Protection of the Environment during Armed Conflict*. p. 54-84. Dostupné na: <<https://journalofcmsd.net/wp-content/uploads/2021/08/The-Protection-of-the-Environment-during-Armed-Conflict.pdf>>
25. NAHLIK, S. E. *International law and the protection of cultural property in armed conflicts*. Hastings LJ, 1975, p. 1069-1087. Dostupné na: <https://repository.uclawsf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2460&context=hastings_law_journal>
26. ONDŘEJ, J. *Význam Haagské mírové konference z roku 1899 pro vývoj práva ozbrojených konfliktů*. Mezinárodní vztahy, 2000, p. 29-35.
27. PANIGAJ, J.: *Stručný exkurz Návrhom princípov ochrany životného prostredia vo vzťahu k ozbrojeným konfliktom*. * Právny obzor, 106, 2023, č. 4, s. 333 – 353. Dostupné na: <<https://doi.org/10.31577/pravnyobzor.2023.4.05>>
28. PANTAZOPOULOS, S.-E. *The environment in armed conflicts: draft principles*. Environmental policy and law, 2016, p. 1-6. Dostupné na: <<https://core.ac.uk/download/pdf/79665847.pdf>>
29. PAPARINSKIS, M. *The Modern Law Review*, 2020, p. 1246-1286. Dostupné na: <<https://nalibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/1468-2230.12562>>
30. PARSONS, R. J. *The fight to save the planet: US armed forces, greenkeeping, and enforcement of the law pertaining to environmental protection during armed conflict*. Geo. Int'l Env'tl. L. Rev., 1997, p. 441. Dostupné na: <<https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA319495.pdf>>
31. PAYNE, C. R. *Legal liability for environmental damage: The United Nations Compensation Commission and the 1990–1991 Gulf War*. Governance, Natural Resources, and Post-Conflict Peacebuilding, ed. C. Bruch, C. Muffett, and SS Nichols. London: Earthscan, 2016. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/profile/Cymie-Payne/publication/314500051_Legal_Liability_for_Environmental_Damage_The_United_Nations_Compensation_Commission_and_the_19901991_Gulf_War/links/58c2c614aca272e36dd011fb/Legal-Liability-for-Environmental-Damage-The-United-Nations-Compensation-Commission-and-the-1990-1991-Gulf-War.pdf>

32. POŠIVÁKOVÁ, Ľ. *Zodpovednosť štátov v medzinárodnom práve*, STUDIA IURIDICA Cassoviensia, ročník 3.2015, číslo 1, s. 100-127. ISSN 1339-3995 Dostupné na: <
https://sic.pravo.upjs.sk/files/9_posivakova_-_zodpovednost_statov.pdf>
33. RACIOPPI, F., et al. *The impact of war on the environment and health: implications for readiness, response, and recovery in Ukraine*. The Lancet, 2022, p. 871-873. Dostupné na: <
[https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(22\)01739-1/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(22)01739-1/fulltext)>
34. RAWTANI, D., et al. *Environmental damages due to war in Ukraine: A perspective*. Science of The Total Environment, 2022, p. 7. Dostupné na: <
https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0048969722050318?casa_token=AjIDwEj858AAAAA:jSSei9WR5ADospUFTTrQE85genCYAtY6xVyMrcRePi7D8m4MOGWifqIe50jp28dbbyVazfxx7ynI>
35. REYHANI, R. *Protection of the environment during armed conflict*. Mo. Env'tl. L. & Pol'y Rev., 2006, p. 323-338. Dostupné na: <
<https://scholarship.law.missouri.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1292&context=jesl>>
36. ROMDONI, R. N. M. *Legal Responsibility for Environmental Damage Caused by Russian and Ukrainian Wars: International Humanitarian and Criminal Law Perspectives*. UNIFIKASI: Jurnal Ilmu Hukum, 2023, p. 106-115. Dostupné na: <
<https://journal.uniku.ac.id/index.php/unifikasi/article/view/8153>>
37. SCHINDLER, D.; TOMAN, J.. *Declaration Renouncing the Use, In Time of War, Of Explosive Projectiles under 400 Grammes Weight*. In: *The Laws of Armed Conflicts*. Brill Nijhoff, 2004. p. 91-93 and 163-177. Dostupné na: <
https://brill.com/display/book/edcoll/9789047405238/B9789047405238_s012.xml>
38. SCHMITT, M. N. *Green war: an assessment of the environmental law of international armed conflict*. Yale J. Int'l L., 1997, p. 1. Dostupné na: <
https://openyls.law.yale.edu/bitstream/handle/20.500.13051/6364/06_22YaleJIntlL1_1997.pdf?sequence=2>
39. SCHWABACH, A. *Environmental damage resulting from the NATO military action against Yugoslavia*. Colum. J. Env'tl. L., 2000, p. 117. Dostupné na: <
https://lawrepository.ualr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1271&context=faculty_scholarship>

40. SÎRBU, C. G.-E.; BOGDAN, V. *The Generation and Role of the 1972 Convention on the Prohibition of Biological Weapons*. In: ROMANIAN MILITARY THINKING INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE PROCEEDINGS. 2020. Dostupné na: < <https://www.ceeol.com/search/chapter-detail?id=919443>>
41. SJOSTEDT, B.; DIENELT, A. *Enhancing the Protection of the Environment in Relation to Armed Conflicts-The Draft Principles of the International Law Commission and beyond*. Goettingen J. Int'l L., 2020, 10: 14-25. Dostupné na: < https://www.researchgate.net/profile/AnneDienelt/publication/355042509_Enhancing_the_Protection_of_the_Environment_in_Relation_to_Armed_Conflicts_the_Draft_Principles_of_the_International_Law_Commission_and_Beyond/links/623d63080f805847d7f67aa2/Enhancing-the-Protection-of-the-Environment-in-Relation-to-Armed-Conflicts-the-Draft-Principles-of-the-International-Law-Commission-and-Beyond.pdf>
42. TICEHURST, R. *The Martens Clause and the laws of armed conflict*. International Review of the Red Cross (1961-1997), 1997, p. 125-134. Dostupné na: <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/S002086040008503Xa.pdf>
43. WALKER, D. H., et al. *Rickettsiae*. 1985. Dostupné na: < <https://cidta.usal.es/cursos/enfermedades/modulos/libros/UNIDAD5/Coxiella%20Baron.pdf>>
44. WEDGWOOD, R. *The enforcement of Security Council Resolution 687: The threat of force against Iraq's weapons of mass destruction*. American Journal of International Law, 1998, p. 724-728. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/2998137>>

Právne predpisy:

1. *Declaration of United Nations Conference On Human Environment alebo Štokholm Declaration (Deklarácia Konferencie Organizácie Spojených národov o životnom prostredí (Štokholmská deklarácia))* adopted by the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 16 June 1972; see U.N. General Assembly Resolutions 2994/XXVII, 2995/UVII and 2996/XXII of 15 December 1972 Dostupné na: <<https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/29567/ELGP1StockD.pdf>>

2. ICRC Database, *Treaties, States Parties and Commentaries*, *Declaration Renouncing the Use, in Time of War, of Explosive Projectiles Under 400 Grammes Weight*. Saint Petersburg, 29 November / 11 December 1868 (Petrohradska dohoda o zákaze výbušných striel malého kalibru z r. 1868) Dostupné na: <<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/st-petersburg-decl-1868>>
3. INTERNATIONAL LAW COMMISSION, et al. *Draft articles on responsibility of states for internationally wrongful acts. Yearbook of the International Law Commission*, 2001. Dostupné na: <https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf>
4. INTERNATIONAL LAW COMMISSION, et. al. Draft principles on protection of the environment in relation to armed conflicts. Yearbook of the International Law Comission, 2022. Dostupné na: <https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/8_7_2022.pdf>
5. LEVIE, Howard S. *1907 HAGUE CONVENTION IV WITH RESPECT TO THE LAWS AND CUSTOMS OF WAR ON LAND (WITH ANNEXED REGULATIONS)*(18 October 1907). *International Law Studies*, 1979. Dostupné online: <https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1907&context=ils>
6. OECD, Convention on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy (Paris Convention), OECD/LEGAL/0038 Dostupné na: <<https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/199/199.en.pdf>>
7. Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 168/1991 Zb. o viazanosti Českej a Slovenskej Federatívnej republiky s Dodatkovými protokolmi I a II k Ženevským konferenciám. Dostupné na: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1991/168/>>
8. Oznámenie Ministerstva Zahraničných vecí č. 304/2004 Z.z. Slovenskej republiky o prijatí Druhého protokolu k Haagskemu dohovoru o ochrane kultúrnych hodnôt v prípade ozbrojeného konfliktu z roku 1954. Dostupné na: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/304/20040508>>
9. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republika č. 333/2002 Z.z. o prijatí Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu. Dostupné na: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/333/20020628>>

10. Oznámenie Federálneho ministra zahraničných vecí č. 396/1990 Zb. o prijatí Dohovoru o mokradiach majúcich medzinárodný význam predovšetkým ako biotopy vodného vtáctva a Protokole k jeho zmene. Dostupné na: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/396/19900928>>
11. *Protocol for the Prohibition of the Use in War of Asphyxiating, Poisonous or Other Gases, and of Bacteriological Methods of Warfare (Protokol o zákaze používať vo vojne dusivé, otravné alebo podobné plyny a bakteriologické prostriedky z r. 1925, Ženevský protokol)* adopted by League of Nations from 4 May to 17 June 1925, Dostupné na: <https://media.nti.org/documents/1925_geneva_protocol_text.pdf>
12. *Rio Declaration on Environment and Development (Deklarácie o životnom prostredí a rozvoji z Ria de Janeiro)* adopted by U.N. General Assembly in the United Nations Conference on Environment and Development in Rio de Janeiro, Brazil, from 1 to 12 June 1992
13. Uznesenie Európskeho parlamentu z 19. januára 2023 o zriadení tribunálu pre zločin agresie proti Ukrajine (2022/3017(RSP)). Dostupné na: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023IP0015>>
14. Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 15/1988 Zb. o Viedenskom dohovore o zmluvnom práve zo 4. septembra 1987. Dostupné na: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1988/15/19880312>>
15. Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 65/1954 Zb. o Ženevských dohovoroch zo dňa 12. augusta 1949 na ochranu obetí vojny zo dňa 15. decembra 1954. Dostupné na: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1954/65/19541231>>
16. Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 77/1980 Zb. o Dohovore o zákaze vojenského alebo akéhokoľvek iného nepriateľského použitia prostriedkov meniacich životné prostredie z 25. apríla 1980. Dostupné na: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1980/77/19800701>>
17. Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 94/1958 Zb. o Dohovore na ochranu kultúrnych statkov za ozbrojeného konfliktu a Protokole k nemu z 5. novembra 1958. Dostupné na: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1958/94/19581231>>
18. Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 96/1975 Zb. o Dohovore o zákaze vývoja, výroby a hromadenia zásob bakteriologických (biologických) a toxínových zbraní a o

ich zničení z 9. júla 1975. Dostupné na: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1975/96/19750930>>

19. *World Charter for Nature (Svetová charta prírody z roku 1982)* adopted by UN. General Assembly at the 48th plenary meeting, 28 Oct. 1982. Dostupné na: <<https://digitallibrary.un.org/record/39295?v=pdf>>

Iné zdroje

1. HOBZA, A. *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva*. 1931. Dostupné na: <https://www.cervenyriz.eu/files/files/cz/mhp_knihovna/Hague_valka_pozemni.pdf>
2. Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia, Dostupné na: <<https://www.icty.org/en/press/final-report-prosecutor-committee-established-review-nato-bombing-campaign-against-federal>>
3. ICRC Database, Treaties, States Parties and Commentaries, Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977., Commentary of 01.01.1987 , Article 35 - Basic rules , Dostupné na: <<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977> > [cit.03.04.2024]
4. International Committee of the Red Cross, Advisory service on international humanitarian law, *1976 Convention on the Prohibition of Military or any Hostile Use of Environmental Modification*, 01.2023. Dostupné na: <<https://www.icrc.org/en/document/1976-convention-prohibition-military-or-any-hostile-use-environmental-modification> >
5. INTERNATIONAL MILITARY TRIBUNAL. *The Trial of German Major War Criminals: Proceedings of the International Military Tribunal Sitting at Nuremberg, Germany*. HM Stationery Office, Judgment of 1 October 1946, Dostupné na: <<https://www.legal-tools.org/doc/45f18e/pdf/>>
6. INTERNATIONAL LAW COMMISSION, et al. *Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries*, 2001. United Nations, 2008. Dostupné na: <https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf>

7. Memorandum by the Secretariat on the effect of armed conflict on treaties: an examination of practice and doctrine, A/CN.4/550 (Feb. 1, 2005) Dostupné na: < https://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_550.pdf>
8. Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, Sekcia kultúrneho dedičstva a kultúry menšín, *Ochrana kultúrnych hodnôt počas ozbrojených konfliktov*. Dostupné na: < <http://www.unesco.sk/ozbrojenykonflikt>> [cit.4.1.2024.]
9. OECD, Convention on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy (Paris Convention).
10. OECD/LEGAL/0038, Dostupné na: <<https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/199/199.en.pdf>>
11. OMELCHUK, O., SADOGRSKA, S. ., *Príroda a vojna: Ako ruská vojenská invázia ovplyvňuje životné prostredie Ukrajiny*, 1.4.2022, [cit.29.3.2024], Dostupné na: < <https://ecoaction.org.ua/pryroda-ta-vijna.html>>
12. UNGA, Report of the Conference of the Committee on Disarmament, Volume I, G.A.O.R., 35th Sess., Supp. No. 27, U.N. Doc. A/31/27 (1976), Dostupné na: < <https://digitallibrary.un.org/record/697097?v=pdf>>
13. UNGA, Report of the Conference of the Committee on Disarmament Volume II, (17 February–3 September 1976) 31st Sess., U.N. Doc. Supp. No. 27. A/31/27 (1976), Dostupné na linke: <https://digitallibrary.un.org/record/697098?ln=en&v=pdf>
14. UNITED NATIONS. *Summaries of judgments advisory opinions and orders of the international court of justice*. United Nations Publications, LEGALITY OF THE THREAT OR IJSE OF NUCLEAR WEAPONS Advisory Opinion of 8 July 1996, Dostupné na: < <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/95/7497.pdf>>
15. UNESCO, *Enhanced Protection: Cultural Property of Highest Importance to Humanity* [na]. Dostupné na: < <https://en.unesco.org/node/341353>> [cit.5.1.2024].
16. UNESCO, World Heritage Convention, *List of World Heritage in Danger*. Dostupné na: < <https://whc.unesco.org/en/danger/>> [cit.5.1.2024].